

Gürcüstan Hökumətinin

13 iyul 2021 il tarixli

356 sayılı qərarı

Tbilisi şəhəri

Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə 2021-2030-cu illər üçün Dövlət Strategiyasının və Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə 2021-2030 -cu illər üçün Dövlət Strategiyasının 2021-2022 -ci illər üzrə Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında.

Maddə 1

Gürcüstan Hökumətinin quruluşu, səlahiyyətləri və fəaliyyət qaydaları haqqında Gürcüstan Qanununun 6 -cı maddəsinə uyğun olaraq aşağıdakılar təsdiq edilsin:

1. Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə 2021-2030 -cu illər üçün Dövlət Strategiyası (Əlavə 1).
2. Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə 2021-2030-cu illər üçün Dövlət Strategiyasının 2021-2022-ci illər üzrə Fəaliyyət Planı (Əlavə 2).

Maddə 2

Qərar dərc edildikdən sonra qüvvəyə minir.

Baş nazir İrakli QARİBAŞVİLİ.

Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə 2021-2030-cu illər üçün Dövlət Strategiyası

Mündəricat

I. GİRİŞ	4
STRATEGİYANIN PRİORİTETLƏRİ	7
STRATEGİYANIN İŞLƏNİB HAZIRLANMA METODOLOGİYASI	8
II. STRATEGİYANIN HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏSİ	11
III. VƏZİYYƏTƏ ÜMUMİ BAXIŞ	12
IV. STRATEGİYAYA UZUNMÜDDƏTLİ BAXIŞ, MISSİYA VƏ DƏYƏRLƏR	33
V. STRATEJİ PRİORİTETLƏR, MƏQSƏDLƏR VƏ VƏZİFƏLƏR	34
STRATEJİ PRİORİTET 1- İNTEQRASIYANI DƏSTƏKLƏMƏK ÜÇÜN DÖVLƏT DİLİ	34
STRATEJİ PRİORİTET 2 – KEYFİYYƏTLİ TƏHSİLƏ ƏLÇATANLIQ	37
STRATEJİ PRİORİTET 3 - BƏRABƏRLİK, VƏTƏNDAŞ VƏ SİYASİ İŞTİRAKÇILIQ	39
STRATEJİ PRİORİTET 4 – SOSIAL VƏ İQTİSADI İNTEQRASIYA	44
STRATEJİ PRİORİTET 5 – MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI DİALOQ	46
VI. STRATEGİYANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ, MONİTORİNQ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	48

I. GİRİŞ

Gürcüstan Hökumətinin əsas məqsədi – ölkənin demokratik inkişafı, sosial-iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsi və Avropa və Avro-Atlantik inteqrasiya – fundamental insan hüquqlarının gündəlik həyatda reallaşması ideyasına və bərabərhüquqlu cəmiyyət quruculuğu prinsiplərinə söykənir. Müvafiq olaraq, Gürcüstan hökuməti ölkənin multietnik və mədəni cəhətdən rəngarəng cəmiyyətinin gücləndirilməsi istiqamətində, vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasətinin effektiv və davamlı inkişaf etdirilməsini mühüm prioritet hesab edir. Bu istiqamətdə, hökumətin məqsədləri plüralist və inklüziv siyasətin yürüdülməsi yolu ilə vahid, sabit, hüquqi və multietnik cəmiyyətin möhkəmləndirilməsinə yönəlmişdir ki, bunun da əsas dəyərini insan və onun hüquqları təşkil edir.

Gürcüstanda yaşayan müxtəlif etnik identikliyə malik əhalini tolerantlıq, sülh və həmrəylik içində birgəyaşayışın əsrlərə söykənən tarixi birləşdirir. **Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Siyasəti** bu məqsədi nəzərə alaraq, bütün bu ənənələri və təcrübələri bərabərlik prinsiplərinə və Avropa dəyərlərinə əsaslanaraq davam etdirir, onu dövlət siyasəti çərçivəsində gücləndirir.

Hökumət mədəni müxtəlifliyi və etnik azlıq nümayəndələrinin ölkənin dayanıqlı inkişafı prosesinə töhfəsini mühüm faktorlardan biri hesab edir. Etnik azlıqların hərtərəfli inteqrasiyası, mədəni rəngarəngliyin təşviqi, ədalətli, təhlükəsiz və tolerant mühitin gücləndirilməsi dövlət siyasətinin istiqamətləri olaraq müəyyənləşdirilmişdir. Bütün bu amillər elə bir cəmiyyətin inkişafına təkan verməlidir ki, onun hər bir üzvü ləyaqətlə yaşamaq və demokratik idarəçiliyin imtiyazlarından istifadə etmək, bərabər hüquqlara, imkanlara və ictimai həyatın bütün sahələrində tamhüquqlu iştirak etmək şəraitinə malik olsun. Müvafiq olaraq, etnik və ya mədəni mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər bir vətəndaş ölkənin güc mənbəyi və sərvəti hesab edilir.

Gürcüstan Konstitusiyası vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyanın təmin edilməsini nəzərdə tutur, bununla yanaşı, o beynəlxalq mexanizmlər və müqavilələr çərçivəsində, ölkənin üzərinə götürdüyü müsbət öhdəlikdir, hansı ki, nəinki təkcə müvafiq qanunverici məkanın yaradılmasına, hətta belə, real həyatda hüquqların həyata keçirilməsinin təşviqinə yönəlmişdir. Vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasəti Konstitusiyaya və beynəlxalq standartlara, prinsip və normalara əsaslanaraq, həyata keçirilir. Bərabərlik və etnik azlıqların hüquqlarının qorunması Gürcüstan qanunvericiliyi və müvafiq mexanizmlər vasitəsilə təmin edilmişdir.

Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatı vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyası istiqamətində dövlət siyasətinin işlənilib hazırlanmasını, həyata keçirilməsini və hesabatların koordinasiyasını həyata keçirir. Vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya üzrə dövlət strategiyası və müvafiq Fəaliyyət Planı dövlət siyasətinin əsas mexanizmini təşkil edir.

Gürcüstan Hökuməti, Gürcüstanın Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Dövlət Naziri Aparatının rəhbərliyi və koordinasiyası ilə cari **“Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyası və Fəaliyyət Planı”**nı hazırladı. Strategiya çərçivəsində, vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya sahəsində idarələrarası, çoxstrukturulu, vahid və ardıcıl siyasətin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi məqsədilə, ölkə üçün uzunmüddətli prioritet və məqsədlər müəyyənləşdirilmişdir ki, bunlar prosesləri koordinasiyalı və effektiv surətdə yönəltməyə, etnik azlıqların hüquqlarının müdafiə olunmasına və dəstəyin gücləndirilməsinə, vətəndaş bərabərliyinə əsaslanmış cəmiyyətin möhkəmləndirilməsinə və beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında götürülmüş müsbət öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə yardım edəcəkdir.

2021-2030-cu illər üçün Dövlət Strategiyası ölkənin vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyası üzrə tərtib edilmiş ikinci strateji sənəddir. **“Barışıq və Vətəndaş İnteqrasiyası üzrə Milli Konsepsiya və 2009-2014-cü illər üçün Fəaliyyət Planı”** və Gürcüstan Hökumətinin **“Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiyası Strategiyası və 2015-2020-ci illər üçün Fəaliyyət Planı ”** strateji planlaşdırmanın önündə gedirdi. Bunların işlənilib hazırlanması vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasətinin sistemativ idarəçilik institutunun inkişafının əsasını qoydu. Etnik azlıqların imkanlarının genişləndirilməsi nöqtəyindən müvafiq mexanizmlər yaradıldı və mühüm addımlar atıldı, mövcud problemlərin həll edilməsi və nailiyyətlərin təkmilləşdirilməsi istiqamətində dinamik fəaliyyət həyata keçirildi.

Cari strategiya son illərdə vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya sahəsində əldə edilmiş nəticələrə əsaslanır və 2015-2020-ci illər strategiyasının aralıq və yekun qiymətləndirilməsi nəticəsində müəyyənləşdirilmiş mövcud problemləri nəzərə alır, eyni zamanda Avropa Şurasının Milli Azlıqların Müdafiəsi haqqında Çərçivə Konvensiyasının Məşvərət Komitəsi tərəfindən Gürcüstanla bağlı dərc edilmiş nəticələrdə və yerli qeyri-hökumət təşkilatlarının tədqiqatlarında öz əksini tapmışdı. Qeyd edilmiş qiymətləndirmələr çərçivəsində təqdim edilmiş tövsiyələr cari strategiyanın tərtibi prosesində müzakirə edilmiş və nəzərə alınmışdır. Növbəti illər üçün strateji hədəflərin müəyyənləşdirilməsi və müvafiq uzunmüddətli və dayanıqlı nəticələrə əsaslanmış məqsədlərin formalaşdırılması üçün əsas hazırlandı və onların həyata keçirilmə mexanizmləri yaradıldı.

Strategiya demokratik və ədalətli dövlətin gücləndirilməsi baxışına əsaslanır, hansı ki, hər bir vətəndaşın qanuniliyini və qanun qarşısında bərabərliyini, tolerant və inklüziv mühitin gücləndirilməsini nəzərdə tutur. Bu cür mühitdə hər bir vətəndaş ləyaqətlə və təhlükəsiz yaşayır, ictimai həyatda tamhüquqlu şəkildə iştirak edir; ölkədəki mədəni müxtəliflik və bərabərlik, təməl dəyərlər və demokratik inkişafın mühüm resursları kimi nəinki təkcə tanınıb, hətta bu məsələlərlə bağlı konsensus əldə edilmiş və geniş ictimaiyyətə çatdırılmışdı.

Bu **strategiyanın məqsədi** dövlətdə vətəndaş bərabərliyini və inteqrasiyanı gücləndirməkdən ibarətdir, hansı ki, ölkədə bərabər münasibətlərin gücləndirilməsini, onların mədəni dəyərlərinin və identikliyinə qorunmasını, cəmiyyətdə bərabərlik prinsiplərinin hərtərəfli həyata keçirilməsini nəzərdə tutur ki, etnik

mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər bir vətəndaş ölkənin iqtisadi, siyasi və ictimai həyatına və demokratik inkişafı prosesinə öz töhfəsini verə bilsin.

Bu məqsədə nail olmaq üçün strategiyada ölkənin son illərdə vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyası istiqamətindəki irəliləyişi də nəzərə alınmışdır. Sənədlə müəyyənləşdirilmiş məqsəd və vəzifələr vahid milli maraqların və əsas insan hüquq və azadlıqlarının nəzərə alınması yolu ilə işlənib hazırlanmış, ali beynəlxalq prinsip və standartlara uyğunlaşdırılmışdır. Etnik azlıqların hüquqlarının müdafiəsi, identikliyinə qorunub saxlanması və etnomədəniyyətin inkişafı üçün müxtəlif etnik nümayəndələrə xas ehtiyac və dəyərlər nəzərə alınmışdır.

Etnik identiklik etnik qrup üçün səciyyəvi olan irsiliyin tərkib simvollarının –dilin, mədəniyyətin, ənənələrin qorunmasını, reinterpretasiyasını və fərd tərəfindən identifikasiyasını əhatə edir.

Cari sənəd çərçivəsində **Vətəndaş Bərabərliyi** hər bir vətəndaşın, onun etnik və ya digər mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, ləyaqətli həyat şəraitini **nəzərdə tutur**, belə ki, fərd beynəlxalq hüququn ümumqəbul edilmiş prinsip və normaları, Gürcüstan Konstitusiyası və qanunvericiliyi əsasında istənilən forma və məzmunlu diskriminasiyadan müdafiə olunur, qanun qarşısında bərabər hüquqludur, tolerant mühitdə yaşayır, bərabər hüquq və imkanlara, həmçinin bərabər məsuliyyət və vəzifələrə malikdir. Eyni zamanda, öz potensialını hərtərəfli həyata keçirmək, ana dilindən istifadə etmək, etnomədəniyyəti qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirmək imkanı vardır.

Vətəndaş inteqrasiyası ölkədə yaşayan etnik mənsubiyyətli bütün vətəndaşların multietnik cəmiyyətə cəlb olunmasını əhatə edir, hansı ki, onların ictimai-siyasi həyatda fəallığını, dövlətlə sıx müsbət emosional münasibətlərin formalaşdırılmasını, identiklik və mənsubluq hisslərinin yaradılması və gücləndirilməsini nəzərdə tutur.

Bu məqsədlə, inklüziv, bərabər bir cəmiyyət quruculuğunu və vətəndaşların tamhüquqlu iştirakını təmin etmək üçün müvafiq şərait və mexanizmlərin yaradılması, eləcə də ölkədə tarixən möhkəmlənmiş təcrübə və Gürcüstanın xüsusiyyətini nəzərə alaraq qabaqcıl beynəlxalq praktikanın tətbiqini təmin etmək dövlətin əsas vəzifəsini təşkil edir.

Vətəndaş inteqrasiyası özü-özlüyündə dinamik, çoxölçülü və çoxtərəfli bir prosesdir və cəmiyyətin hər bir üzvündən–həm etnik azlıqlar, həm də çoxluq nümayəndələrindən, inteqrasiya proseslərində tamhüquqlu iştirakı, müvafiq motivasiyanı və səyləri, eləcə də məsuliyyətin bölüşdürülməsini tələb edir. Müvafiq olaraq, etnik azlıqlara mənsub vətəndaşlar, eləcə də çoxluq nümayəndələri strategiyanın hədəfini təşkil edirlər.

Gürcüstan hökuməti bu strategiyanı və müvafiq fəaliyyət planını işləyib hazırlayaraq, kompleks və sistemli yanaşmalar yolu ilə ölkəmizin multietnik cəmiyyətinin effektiv şəkildə inteqrasiyasını həyata keçirmək üçün ambisiyası və baxışını nümayiş etdirir. Strategiya **sənədinin əsas vəzifəsi** bu məqsədlə

idarələrarası, çoxsahəli (çoxsektorlu), vahid və ardıcıl yanaşmaları təmin etmək, siyasət yürütmək üçün **çərçivəni yaratmaq** və onu həyata keçirmək üçün dövlət qurumlarının fəaliyyətinin və idarələrarası koordinasiya işini dəstəkləməkdən ibarətdir. Strategiyanın implementasiyası bir tərəfdən bütün icraedici institutlar tərəfindən razılaşdırılmış yanaşmanı, digər tərəfdən isə rəngarəng və differensial fəaliyyət strategiyasından istifadəni tələb edir. Qeyd edilmiş prinsip həm strategiya (2021-2030-cu illər) sənədinin, həm də fəaliyyət planının üzərində iş prosesi zamanı tətbiq edilmişdi.

Strategiya çərçivəsində etnik azlıqlara münasibətdə dövlət siyasəti üç ölçüdə – **ölkənin strateji inkişafının, dayanıqlı inkişafın məqsədləri** və **Gürcüstanın Avropa seçimi** kontekstində nəzərdə keçirilir.

STRATEGİYANIN PRİORİTETLƏRİ

2021-2030-cu illər üçün Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiyası üzrə Dövlət Strategiyası vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya istiqamətində uzunmüddətli və geri dönməz müsbət dəyişikliklərin həyata keçirilməsini təmin etmək və müvafiq siyasəti həyata keçirmək üçün **beş prioritet istiqaməti** müəyyənləşdirir:

- ❖ İnteqrasiyanı dəstəkləmək üçün dövlət dili;
- ❖ Keyfiyyətli təhsilə əlçatanlıq;
- ❖ Bərabərlik, vətəndaş və siyasi iştirakçılıq;
- ❖ Sosial və iqtisadi inteqrasiya;
- ❖ Mədəniyyətlərarası dialoq.

Strateji prioritetlərin, qarşıya qoyulmuş hər bir vəzifə çərçivəsində etnik azlıq nümayəndəsi qadınların və gənclərin gücləndirilməsi məqsədilə, effektiv mexanizmlərin inkişafı və əlverişli məqsədli proqramların həyata keçirilməsi xüsusi ilə vurğulanır. Eləcə də, onların sosial-iqtisadi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə proaktiv yanaşmaların tətbiqi və bərabərliyə hədəflənmiş siyasətin, institusional imkanların inkişafına xüsusi önəm verilir.

İnsan hüquqları Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya siyasətinin çıxış nöqtəsidir. Qeyd edilmiş siyasətin nailiyyətləri və tərəqqisi Gürcüstanın işğal altında olan ərazilərində yaşayan abxazlara və osetinlərə bir mesajdır ki, onların vətəndaş bərabərliyinin təmin olunduğu və hər bir vətəndaşın identikliyi və hüquqlarının qorunduğu vahid bir dövlətdə ortaqlaşdırılmalı inamları olsun.

Strategiya və Fəaliyyət Planı Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatının (sonralar –Dövlət Naziri Aparatı) rəhbərliyi ilə, Gürcüstan Hökuməti Administrasiyasının əməkdaşlığı və sahələr üzrə dövlət qurumlarının iştirakı ilə, eləcə də mülki sektorun, Xalq Müdafiəçisi Aparatı və onun nəzdində mövcud Milli Azlıqlar Şurasının fəal iştirakı ilə tərtib edilmişdi.

Strategiyanın hazırlanması prosesinin strukturlaşdırılması məqsədilə prosesi koordinasiya edən Hökumət Komissiyasının iş prinsipləri və vaxta hesablanmış iş planı müəyyənləşdirildi. Prosesin idarə edilməsi və koordinasiyası Hökumət Komissiyası Katibliyinə tapşırıldı. Katiblik tərəfindən Dövlət Naziri Aparatının veb-səhifəsində www.smr.gov.ge strategiya üzərində işlərin başlanması ilə əlaqədar açıq elan verildi və Dövlət Naziri Aparatı maraqlanan tərəflərə, o cümlədən dövlət qurumlarına, eləcə də, etnik azlıq nümayəndələrinə və qeyri-hökumət təşkilatlarına müəyyənləşdirilmiş müddətdə strategiyaya baxış və prioritetlərlə bağlı təkliflər, statistik göstəricilər, elə tədqiqatlar və konsepsiyalar təqdim etməklə əlaqədar müraciət etdi ki, onlar strategiya üzərində iş prosesi zamanı faydalı ola bilər. Eyni məqsədlə, bütün əlaqədar qurumlara-idarələrə və təşkilatlara, vətəndaş inteqrasiyası məsələləri üzərində işləyən vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinə korrespondensiya göndərildi.

Vəziyyətin təhlil edilməsi və eyniləşdirilmiş çağırışlar haqqında informasiyanın, eləcə də profil fəaliyyətinə müvafiq olaraq öz baxışlarının təqdim edilməsi məqsədilə ekspert biliyinə malik yerli və beynəlxalq tərəfdaş təşkilatlara, o cümlədən, Gürcüstanın BMT Assosiasiyasına, Vətəndaş İnteqrasiyası və Millətlərarası Münasibətlər Mərkəzinə, İnsan Hüquqlarının Tədrisi və Monitorinqi Mərkəzinə, Avropa Şurasına, ATƏT-in Milli Azlıqlar üzrə Ali Komissarının Ofisinə və s. müraciət edildi. Əldə edilmiş məlumatlar, sənədlər və təkliflər vəziyyətin təhlili prosesində istifadə edildi.

Strategiyanın işlənilib hazırlanması prosesi konsepsiyanın yaradılması ilə başladı. Aşağıdakı yanaşma əsas prinsip kimi müəyyənləşdirildi. Bu yanaşmaya görə, Strategiya sənədi işçi qrupuna qoşulmuş bütün iştirakçıların və əlaqədar tərəflərin tamhüquqlu iştirakı və məsuliyyətin bölüşdürülməsi yolu ilə yaradılmalı idi.

Strategiyanın işlənilib hazırlanmasının **birinci fazasında** məsul İdarələrarası İşçi Qrup komplektləşdirildikdən¹sonra, qrup üzvlərinə dövlət siyasətinin təhlili, planlaşdırılması, monitorinqi və qiymətləndirilməsi üzrə xüsusi təlim kursu keçirildi. Təlim kursu yeni tənzimləmələrə hədəflənmişdi. Yeni tənzimləmələr, Gürcüstan hökumətinin 2019-cu il 20 dekabr tarixli 629 sayılı qərarı ilə Gürcüstan hökumətinin siyasət sənədlərinin işlənilib hazırlanması, monitorinqi və qiymətləndirilməsinə dair vahid

---

¹İşçi qrupda Gürcüstanın aşağıdakı dövlət qurumlarının nümayəndələri iştirak etdilər: Təhsil və Elm Nazirliyi; Mədəniyyət, İdman və Gənclər Nazirliyi; Gürcüstanın Ətraf Mühitin Mühafizəsi və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi; Gürcüstan Müdafiə Nazirliyi; Regional İnkişaf və İnfrastruktur Nazirliyi; Daxili İşlər Nazirliyi; Ədliyyə Nazirliyi; İqtisadiyyat və Dayanıqlı İnkişaf Nazirliyi; Xarici İşlər Nazirliyi; PHŞ - Dövlət Dili Departamenti; İnsan hüquqlarının Müdafiəsi Katibliyi; Milli Parlament Kitabxanası; Milli Statistika İdarəsi; Kvemo Kartli, Samtsxe-Cavaxeti və Kakheti Dövlət Qəyyumluq idarələri.

prosedurlar, metodologiya və standartlar² müəyyənləşdirdi. Strategiyanın işlənilib hazırlanması (siyasətin planlaşdırılması) üzrə tam dövr qeyd edilmiş tənzimləmələr və müvafiq təlimatlar üzrə tövsiyələri nəzərə alaraq, əlaqədar tərəflərin və aktorların geniş fəaliyyətini, həmçinin etnik azlıq nümayəndələrinin fəal iştirakını inklüziv şəkildə təmin edir.

Vəziyyətin təhlili üzərində iş Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiyası üzrə Hökumət Komissiyası (daha sonra Komissiya)³ və İşçi Qrupun üzvü olan hər bir qurumun sahə istiqamətlərinə əsasən təşkil edildi. Analitik prosesin təşkili və effektiv koordinasiyası məqsədilə, strateji planlaşdırma üzrə beynəlxalq və yerli ekspertlər dəvət edildilər.

Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya siyasətinin səmərəli planlaşdırılması məqsədilə 2015-2020-ci illər Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyasının həyata keçirilməsinə dair aralıq və yekun qiymətləndirmə sənədləri (müstəqil ekspertlər qrupu tərəfindən hazırlandı), eləcə də Fəaliyyət Planının illik yerinə yetirilməsinə dair hesabatlar detallı şəkildə müzakirə edildi. İnsan hüquqları, Vətəndaş inteqrasiyası və yanaşı sahələr istiqamətində beynəlxalq və yerli analitik materialların (sənədlər və tövsiyələrin) kataloqu hazırlandı. Problem ağacı metodunun tətbiqi ilə, vəziyyətin təhlili zamanı müəyyən edilmiş sektor problemlərinə əsaslanan məntiqi bir çərçivənin hazırlanması davam etdirildi.

Bununla yanaşı, beynəlxalq mexanizmlərin, o cümlədən Milli Azlıqların Müdafiəsi haqqında Çərçivə Konvensiyasının (FCNM)⁴, BMT-nin Universal Dövrü İcmalının (UPR)⁵, İrçiliyə və Dözümsüzlüyə qarşı Avropa Komissiyasının (ECRI)⁶, habelə insan hüquqları sahəsində yerli aktorların, xüsusən Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisinin⁷, Xalq Müdafiəçisi yanında Milli Azlıqlar Şurasının qiymətləndirmələri, müxtəlif araşdırmaların nəticələri və tövsiyələri müzakirə olundu. Strategiyanın hazırlanmasında milli qanunvericilik və institusional çərçivə ilə yanaşı, beynəlxalq sazişlərlə götürülmüş öhdəliklər, müvafiq sektor sahələrində mövcud strategiya və konsepsiyalar nəzərə alınmışdır.

Problemlər təhlil edildikdən sonra mövcud vasitələrin necə daha effektiv olacağı və hansı müdaxilələrin, hansı strateji alternativlərin müxtəlif, o cümlədən etnik azlıq nümayəndələrinin sosial iştirakı, məşğulluq, dövlət dili biliklərinin təkmilləşdirilməsi, keyfiyyətli təhsilə əlçatanlığı və mədəniyyətlərarası dialoqun inkişaf etdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli və həlledici dəyişikliklərə imkan yaradacağı haqqında müzakirələr keçirildi.

---

²<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4747283>

³Gürcüstan Hökumətinin 122 sayılı qərarı -2020-ci il, 20 fevral

⁴<https://rm.coe.int/3rd-op-georgia-en/1680969b56>

⁵<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/187/99/PDF/G1518799.pdf?OpenElement>

⁶<https://rm.coe.int/fourth-report-on-georgia/16808b5773>

⁷<https://www.ombudsman.ge/geo/saparlamento-angarishebi>

COVID-19 pandemiyası şəraitində üz-üzə görüşlərə müəyyən məhdudiyyətlərin qoyulmasına baxmayaraq, iş prosesi müxtəlif elektron kommunikasiya vasitələrinin tətbiqi ilə distant rejimdə intensiv surətdə keçirilirdi.

Strategiyanın hazırlanması üzrə **ikinci fazada** vəziyyətin təhlili mərhələsində müəyyən edilmiş nəticələri nəzərdən keçirmək və strategiyanın məntiqi çərçivəsini təkmilləşdirmək, strateji prioritetlərin, məqsəd və hədəflərin alternativlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə, İşçi qrupu tərəfindən fərqli hədəf qrupları ilə, həm paytaxtda, həm də etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda müxtəlif formatda ona qədər görüş və müzakirələr keçirildi.

Vəziyyətin təhlili və qiymətləndirilməsi nəticəsində İşçi qrupu daxilində siyasi baxış, strateji prioritetlər, hədəflər, məqsədlər və indikatorlar müəyyənləşdirildi və Hökumət Komissiyası çərçivəsində müqayisə edildi. Növbəti 10 il strategiyanın fəaliyyət müddəti olaraq müəyyənləşdirildi.

Strategiya sənədinin işçi versiyası Barışq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatının veb sahifəsində dərc edildi və maraqlanan tərəflər 2021-ci ilin mart ayında sənədlə bağlı fikirlərini yazılı surətdə təqdim etmək üçün dəvət edildilər.

Qəbul edilmiş tövsiyələr əsasında strategiyanı təşkil edən sənədlər nəzərdən keçirildi və başa çatdırıldı:

- ❖ 2021-2022-ci illər üçün Fəaliyyət Planı (Əlavə N2) –bu sənəddə strateji məqsəd və vəzifələrə çatmaq üçün planlaşdırılmış tədbirlər təqdim edilmişdi;
- ❖ Məntiqi çərçivə (Əlavə N3) – bu sənəddə strateji məqsəd və vəzifələrin təsir indikatorları təqdim edilmişdir, hansılar ki, onların nailiyyət göstəricilərini və hədəflərini müəyyənləşdirir;
- ❖ İctimai Məsləhətlər üzrə Hesabat (Əlavə N4) –bu sənəddə alınmış rəy və tövsiyələrin nəzərə alınması haqqında təfərrüatlı informasiya təqdim edilmişdir.

Strategiya layihəsi hazırlandıqdan sonra sənəd müzakirə və rəylər almaq üçün beynəlxalq və yerli qeyri-hökumət təşkilatlarına, habelə akademiya nümayəndələrinə göndərildi. ATƏT-in Milli Azlıqlar üzrə Ali Komissarı tərəfindən sənədin beynəlxalq ekspertizası təmin edildi, hansı ki, bu sənədin mövcud beynəlxalq standartlara uyğunluğunu təsdiqlədi.

Qeyri-hökumət və beynəlxalq təşkilatlar, etnik azlıqlar, ekspertlər, eləcə də sahələr üzrə dövlət idarələrinin nümayəndələri tərəfindən tələbatların analizi və qiymətləndirilməsi əsasında şərhlər, tövsiyələr və təkliflər irəli sürüldü, hansılar ki, İşçi qrup tərəfindən təfərrüatlı surətdə müzakirə edildi. Onların əhəmiyyətli hissəsi cari sənəddə nəzərə alınmışdır (Əlavə 4).

Strategiyaya baxış, məqsədlərin, vəzifələrin, aktivliklər və müvafiq indikatorların müzakirəsi və müqayisəsi məqsədilə, müxtəlif kommunikasiya, o cümlədən elektron vasitələrdən istifadə etməklə idarələrlə birlikdə iyirmiyə qədər iş görüşü və müzakirələr keçirildi. Strategiya sənədi üzərində işin son

mərhələsində, marağ nümayiş etdirən ictimaiyyətə layihənin işçi versiyasının təqdimatı-razılaşdırılması məqsədilə, əlavə olaraq, ona yaxın görüş keçirildi.

Hazırlanan sənədlərin son versiyası Hökumət Komissiyası və Gürcüstan Hökuməti Administrasiyası ilə müzakirə edildi, bundan sonra təsdiqlənmək üçün Gürcüstan hökumətinə təqdim olundu.

II. STRATEGİYANIN HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏSİ

Cari Strategiya sənədi Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya siyasətini beynəlxalq və ölkənin daxili siyasəti kontekstində, Gürcüstanın Avropa seçimi və müvafiq siyasi islahatlarla əlaqəli şəkildə müzakirə edir. Gürcüstan İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə elə mühüm beynəlxalq hüquqi mexanizmlərin üzvüdür, hansılar ki, başqa hüquqlarla birlikdə **etnik azlıqların hüquqlarının müdafiəsi məsələsini** müəyyənləşdirir. Beynəlxalq hüququn ümumqəbul olunmuş prinsip və normalarına və Gürcüstan qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, Gürcüstan vətəndaşları, etnik, dini və ya dil mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, hər hansı bir ayrı-seçkiliyə məruz qalmadan, mədəniyyətlərini qorumaq və inkişaf etdirmək, şəxsi həyatlarında və ya ictimai yerlərdə ana dillərindən istifadə etmək hüququna malikdirlər.

Həyata keçirilmiş genişmiqyaslı Konstitusiya islahatı nəticəsində 2018-ci ildə **Gürcüstan Konstitusiyasında** etnik azlıqların problemlərinin aydın şəkildə əks olunması, dövlətin etnik azlığa mənsub vətəndaşlarına, onların mühüm identiklik xüsusiyyətlərinə –mədəniyyət, dil və məişətin qorunması və inkişaf etdirilməsinə verdiyi əhəmiyyəti bir daha təsdiqlədi. Gürcüstan Konstitusiyasının 11-ci maddəsinə görə, bütün insanlar qanun qarşısında bərabərdirlər. Gürcüstan qanunvericiliyi və müvafiq mexanizmlər etnik azlıqların hüquqlarının qorunması və iştirakı üçün bir sıra zəmanət və prosedur normalarını nəzərə alır. O cümlədən:

- ❖ “Bütün diskriminasiya formalarının ləğv edilməsi haqqında” Gürcüstan qanunu;
- ❖ “Dövlət dili haqqında” Gürcüstanın orqanik qanunu;
- ❖ “Avropa dövlət quruculuğu naminə hökumət proqramı 2021-2024”;
- ❖ “İnsan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Strategiya və Fəaliyyət Planı”;
- ❖ “2017-2021-ci illər üçün Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyinin vahid strategiyası”;
- ❖ “Gürcüstan Əmək və Məşğulluq siyasətinin 2019-2023-cü illər üçün Milli Strategiyası”;
- ❖ “Mədəniyyət strategiyası2025”⁸;
- ❖ “2020-2030-cu illər üçün Gürcüstanın Gənclər Siyasəti Konsepsiyası” və s.

Gürcüstan Beynəlxalq təşkilatlara üzv olmaqla üzərinə götürdüyü öhdəliklərə sadıq qalır. Müvafiq olaraq, vətəndaş inteqrasiyası prosesi, həm də beynəlxalq təcrübəyə və etnik müxtəlifliyin idarə olunması

⁸Gürcüstan Hökumətinin 2016-cı il, 1 iyul tarixli 303 sayılı qərarı.

üzrə beynəlxalq standartları müəyyənləşdirən siyasi-hüquqi tənzimləmələr, beynəlxalq müqavilələr, insan hüquqları sahəsində prinsip və standartlara əsaslanır.

O cümlədən, Strategiya sənədi Gürcüstanla Avropa Birliyi arasında 2014-cü ildə imzalanmış “Bir tərəfdən Gürcüstan, digər tərəfdən isə Avropa İttifaqı ilə Avropa Atom Enerjisi Birliyi və onlara üzv olan ölkələr arasında assosiasiyalar haqqında” sazişin məqsədlərinə (demokratik islahatların keçirilməsi, o cümlədən etnik azlıqların hüquqlarının və mədəni müxtəlifliyinin qorunması və inteqrasiyası yolu ilə) tamamilə uyğundur.

Həmçinin, aşağıda sadalanan sənədlərə:

- ❖ Gürcüstan-Avropa İttifaqı Assosiasiyasının gündəliyi;
- ❖ Avropa Şurasının Milli Azlıqların Müdafiəsi haqqında Çərçivə Konvensiyası;
- ❖ BMT-nin Mülki və Siyasi, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktı;
- ❖ İrqi diskriminasiyanın bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında BMT Konvensiyası;
- ❖ İrqiçilik və dözümsüzlük əleyhinə Avropa Komissiyasının tövsiyələri və rəhbər prinsipləri;
- ❖ Qadınlara qarşı Diskriminasiyanın Bütün Formalarının Ləğv Edilməsi Haqqında Konvensiya;
- ❖ Milli Azlıqların Məsələləri üzrə ATƏT-in Ali Komissiyasının, Haaqa, Oslo, Lunda, Varşava, Lyublyana, Qrats və Tallinnin tematik tövsiyələri və rəhbər prinsipləri;
- ❖ BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (SDGs) – Milli Sənəd.

Cari Strategiya və Fəaliyyət Planı təhsillə bağlı məsələləri formalaşdıran zaman, Avropa Şurası Məşvərət Komitəsinin birinci tematik məruzəsində və Milli Azlıqların Məsələləri ilə bağlı ATƏT-in Ali Komissarlığının Haaqa tövsiyələrində öz əksini tapmış Avropa ölkələrinin qabaqcıl təcrübəsini bölüşür, lakin Milli azlıqlar tərəfindən ana dilinin və dövlət dilinin istifadəsi/bilgisi ilə bağlı bu sənəd Avropa Şurasının Milli Azlıqlar üzrə Məsləhət Komitəsinin 3-cü tematik məruzəsinə və ATƏT-in Milli Azlıqlar üzrə Ali Komissarlığının Oslo tövsiyələrinə əsaslanır.

III. VƏZİYYƏTƏ ÜMUMİ BAXIŞ

Gürcüstan əsrlər boyu ölkədə yaşayan etnik qrupların qarşılıqlı tolerant düzəni və mədəniyyətlərarası münasibətləri, dinc yanaşı yaşaması və ölkənin maraqları naminə birgə səylərin müsbət təcrübəsi ilə seçilən çoxmillətli bir ölkədir. Etnik və mədəni müxtəliflik bizim ölkəmizin sərvətidir və onun demokratik və sabit inkişafı üçün mühüm resursdur.

2014-cü ildə keçirilmiş əhəlinin ümumi siyahıyaalınmasının nəticələrinə görə, etnik azlıqlar Gürcüstan əhəlisinin (3.713,8 min nəfər Abxaziya və Tsxinvali bölgəsi / Cənubi Osetiya istisna olmaqla) 13,1% -ni

(488136 nəfər) təşkil edir. Onların əksəriyyətini, əsasən Kvemo Kartli, Samtsxe-Cavaxeti və Kaxeti bölgələrində sıx məskunlaşmış etnik azərbaycanlı (6,27 %) və etnik ermənilər (4,53%) təşkil edir. Bundan başqa, etnik azlıq qrupları fərqli bölgələrdə həm kompakt (kistlər, udinlər, avarlar, assuriyalılar), həm də dağınıq (osetinlər, yezidilər, kürdlər, ukraynalılar, ruslar, yunanlar, yəhudilər, romanlar (qaraçılar) və digər etnik qruplar) formada yaşayırlar. Onlar sayına görə Gürcüstan əhalisinin təxminən 2,4% -ni təşkil edirlər.

Etnik tərkib⁹	Cəmi (Min nəfər)	Faizlə ifadəsi
Gürcü	3 224,6	86,8
Azərbaycanlı	233,0	6,3
Erməni	168,1	4,5
Rus	26,5	0,7
Osetin	14,4	0,4
Yezid	12,2	0,3
Ukraynalı	6,0	0,2
Kist	5,7	0,2
Yunan	5,5	0,1
Assuriyalı	2,4	0,1
Digər	14,3	0,4
Cavab verməkdən imtina etdi	0,6	0,0
Milliyyəti göstərilməyibdir	0,5	0,0

Ötən illər ərzində etnik azlıqların vətəndaş inteqrasiyası sahəsində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edilmişdir – qanunvericilik təkmilləşdirilmiş və institusional yanaşma və mexanizmlərin gücləndirilməsi üçün

⁹2014-cü il əhalinin siyahıyaalınması www.geostat.ge

səylər göstərilmişdir. Həm yerli, həm də beynəlxalq institutlar tərəfindən **“Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyası və müvafiq Fəaliyyət Planı (2015-2020-ci illər)”** əldə edilmiş nəticələr nöqteyi-nəzərindən – etnik azlıqların sosial-iqtisadi vəziyyətinin, qərar qəbuletmə prosesində iştirakının, təhsilə əlçatanlığın və dövlət dilinin tədrisi, vətəndaş iştirakçılığı, məlumatlılığın yüksəldilməsi, mədəni müxtəlifliyin mühafizəsi və qorunması baxımından–ümmilikdə müsbət şəkildə qiymətləndirildi.

2020-ci il də özünəməxsusluğu ilə seçilirdi, belə ki, bütün dünya, o cümlədən Gürcüstan yeni növ koronavirus pandemiyasının özü ilə gətirdiyi misilsiz problemlərlə üzbəüz qaldı. Hərtərəfli böhran, strategiya çərçivəsində planlaşdırılan vəzifələrin icrasına bir qədər mane oldu. Gürcüstan hökumətinin əsas prioritetini bir tərəfdən vətəndaşların sağlamlığına qayğı göstərmək, digər tərəfdən isə iqtisadi böhranın aradan qaldırılmasına istiqamətlənmiş qlobal pandemiya ilə mübarizə təşkil edirdi. Ölkədə yaranmış epidemioloji vəziyyətə uyğun olaraq, xəstəliyin yayılmasının qarşısını almaq və ona düzgün cavab vermək məqsədilə, etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionlarda bütün səylər əhalinin ana dilində mütəmadi surətdə məlumatlandırılmasına, eləcə də xüsusi qayğıya ehtiyacı olan qrupların ilkin ərzaq və gigiyena vasitələri ilə təmin edilməsinə yönəldilmişdi. Bütün qeyd edilmişlər əhali tərəfindən tənzimləmələrə riayət etmək, müvafiq olaraq, xəstəliyin yayılmasının qarşısını almaq prosesində mühüm rol oynadı.

Vətəndaş inteqrasiyası istiqamətində əldə edilmiş nəticələrə baxmayaraq, cari vəziyyətin qiymətləndirilməsi, müəyyən ehtiyacların və çağırışların hələ də mövcud olduğunu ortaya qoydu, belə ki, onlara yeni strategiya çərçivəsində cavab vermək olduqca əhəmiyyətlidir və ölkənin etnik cəhətdən rəngarəng əhalisinin potensialının həyata keçirilməsinə, vətəndaş bərabərliyinin möhkəmləndirilməsinə, Gürcüstanın tamhüquqlu vətəndaşı olaraq, müxtəlif etnik mənşəli əhalinin sosial, siyasi, iqtisadi, mədəni hüquqlardan bərabər və səmərəli istifadəsinə kömək edəcəkdir. Etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət dili biliyinin keyfiyyətinin artırılması zərurətinə də xüsusi diqqət yetirilməlidir. Həm mərkəzi, həm də yerli səviyyədə ictimai həyatda iştirakın gücləndirilməsi həmçinin problem olaraq qalmaqdadır. Bununla yanaşı, Gürcüstanın müxtəlif regionlarında məskunlaşmış, dövlət dilini yüksək səviyyədə bilən nisbətən kiçik etnik azlıq nümayəndələri ictimai həyatın müxtəlif sahələrinə daha yaxşı inteqrasiya etmişlər və əsasən sosial-iqtisadi problemlərin həll edilməsi və mədəni inteqrasiyanın səmərəliliyinin yüksəldilməsi nöqteyi-nəzərdən dəstəyə ehtiyacları vardır. Müxtəlif istiqamətlər üzrə mövcud problemlər bir-birlərindən asılıdır və həm qiymətləndirmə, həm də cavab reaksiyası üçün kompleks yanaşma tələb edir.

3.1. Dövlət dilinin tədrisi

2002-ci il birinci milli siyahıyaalmaya görə, gürcü dilində danışmayan əhəlinin yalnız 30,99% -i dövlət dilində danışdı. Eyni zamanda, 2014-cü il siyahıyaalınmasına görə, etnik cəhətdən erməni vətəndaşların 44,5% -i və etnik olaraq azərbaycanlıların 73,9% -i gürcü dilində səlis danışdı¹⁰.

Dövlət dilini bilməmə etnik azlıq nümayəndələrinin ölkənin siyasi, iqtisadi və ictimai həyatında tamhüquqlu iştirakını əhəmiyyətli surətdə ləngidir. Eyni zamanda, bir-birlərinin mədəniyyətlərinin, ənənələrinin paylaşılmasına və qəbul edilməsinə müəyyən dərəcədə mane olur. Müvafiq olaraq, Strategiya dövlət dilini vətəndaş inteqrasiyasının əsas vasitələrindən biri hesab edir. Bu səbəbdən, intervensiya gürcü dili biliyi və istifadə səviyyəsini yüksəltməyə yönəlib.

Etnik azlıqlarla bağlı yürüdülmən dil siyasəti həm ölkənin inkişafı məqsədləri, həm də dövlətin daxili və beynəlxalq inteqrasiyası prosesindən, vətəndaş bərabərliyi məqsədlərindən irəli gəlir və bir tərəfdən, qeyri-gürcü dilli əhəlinin sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət dili statusunun gücləndirilməsi və populyarlaşdırılmasını, digər tərəfdən isə azlıqların dillərinin ana dili kimi tədrisinin təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur.

Son illərdə dövlət dili biliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər həm metodiki, həm də aktorların iştirakı ilə kompleks və sistemlik xarakter aldı. Təhsil üzrə bütün səviyyələrdə gürcü dilinin tədrisi üçün imkanlar və hüquqi təminatlar yaradıldı. Dil tədrisinin məktəbəqədər, məktəb, peşə, ali və yetkinlərin təhsili səviyyəsində tutarlı, davamlı və vahid bir sistemin işləyib hazırlanması problemi dayanır. Bu səbəbdən hal-hazırda bu problemin həlli və tədris layihələrinin hərtərəfli və effektiv həyata keçirilməsi məsələsi gündəmdədir.

Yetkinlərin təhsili sahəsində dövlət dilinin etnik azlıqlara öyrədilməsi siyasəti əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirilmiş, eyni zamanda benefisiarlar (faydalananlar) seqmenti genişlənməmiş və daha rəngarəng olmuşdur. Əvvəllər tədris proqramları yalnız şagirdlərə (qeyri-gürcü dilində olan məktəblərdə) və dövlət qulluqçularına (ÜHŞ “Zurab Jvania adına Dövlət İdarəetmə Məktəbinin Gürcü Dili Mərkəzlərində”) yönəldilmişdisə, indi gürcü dilinin tədrisi kursları fərqli hədəf qrupları üçün əlçatandır və bütün yaş və peşə seqmentlərini əhatə edir. Nəticədə, etnik azlıq nümayəndələrinin gürcü dili biliyi səviyyəsi ildən ilə daha da yaxşılaşır. Yetkinlərin seqmentinə yönəlmiş ÜHŞ “Zurab Jvaniya adına Dövlət İdarəetmə Məktəbi” 13 tədris mərkəzi və 171 mobil qrup vasitəsilə dövlət dilinin tədrisi üzrə müxtəlif proqramlar həyata keçirir. COVID-19 pandemiyası şəraitində yaranmış problemlərə cavab olaraq, bu qruplar fəaliyyətlərini distant rejimdə davam etdirdilər. Məktəb dövlət dilinin tədrisi kursunda maraqlanan şəxslərə ünsiyyət və peşəkar söz ehtiyatını nəzərə alaraq, sahələr üzrə dil proqramlarını da təklif edir.

¹⁰Mənbə: Gürcüstanın Milli Statistika İdarəsi

http://census.ge/ge/results/census1/demo?fbclid=IwAR16xUDF3w7zviYDz_sIzduS6VmvQPR5ow0Fg_CG7KsOxmb2ezQN5tvPnGw

2015-2020-ci illərdə 16 000-ə qədər dinləyici gürcü dilinin tədrisi kursunu müvəffəqiyyətlə bitirdi. Gürcü dilinin tədrisi həmçinin ruhani şəxslər üçün də əlçatan oldu. Dövlət Naziri Aparatının təşəbbüsü ilə ÜHŞ “Zurab Jvaniya adına Dövlət İdarəçilik Məktəbi” tərəfindən Axalkalaki, Ninotsminda, Marneuli və Dmanisi bələdiyyələrində ruhani şəxslər üçün (100-dən çox benefisiar) gürcü dilini tədris edən kurslar açıldı. Onların da bu təşəbbüsə qoşulması yerli əhəlinin gürcü dilini öyrənmək motivasiyasına müsbət təsir göstərdi.

Silahlı Qüvvələrə hərbi xidmətə çağırılan etnik azlıq nümayəndələri üçün 10 sahə təlim bazasında (1111 faydalanan), eləcə də cəza çəkənlər üçün penitensiar sistemdə gürcü dili kursu mütəmadi rejimdə həyata keçirilirdi. Axalkalaki və Ninotsminda bələdiyyələrində Daxili İşlər Nazirliyinin sistemində işləyən şəxslər dövlət dili öyrənmə proqramında fəal iştirak edirdilər.

Məktəbəqədər təhsil haqqında yeni qanuna görə, qeyri-gürcü dilli uşaq bağçalarında baza səviyyəsində ünsiyyət bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi icbari oldu. Peşə təhsili müəssisələrinin tələbələri üçün peşə təhsil proqramlarının xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, gürcü dilinin tədrisi planlaşdırıldı və həyata keçirilməkdədir.

2015-ci ildən “Gələcək nailiyyətlər naminə gürcü dili” proqramı çərçivəsində iştirak edən məsləhətçi-müəllimlər üçün (200-dən artıq) gürcü dilinin tədrisi üzrə uzunmüddətli metodik kurs keçirildi. Onların fəaliyyəti qeyri-gürcü dilli kəndlərdə şagirdlər arasında gürcü dili biliyi səviyyəsini əhəmiyyətli şəkildə yaxşılaşdırdı.

Bu istiqamətdə, həmçinin qeyri-formal təhsil aktivlikləri mühüm rol oynadı, daha dəqiq desək, gürcü dilindən istifadə səlahiyyətlərini gücləndirmək məqsədilə etnik azlıq və çoxluğun inteqrasiyalı yay düşərgələri təşkil edildi; düşərgələrdə qeyri-gürcü dilli məktəblərin şagirdləri və proqramın məsləhətçi-müəllimləri iştirak edirdilər. Proqram başa çatdıqdan sonra ona olan maraq azalmayıb. Proqramın yenilənməsi və genişləndirilməsi ilə bağlı əhalidən tələblər daxil olur.

Yuxarıda qeyd edilmiş nəticələrə baxmayaraq, etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionlarda gürcü dili biliyi səviyyəsi və dildən istifadə məsələsi hələ də çağırış olaraq qalmaqdadır ki, bu da əhəliyə nəinki təkcə gündəlik ünsiyyət, habelə, ölkədə gedən proseslər haqqında məlumat almaq, məşğulluq, təhsil və xidmətlərdən tamhüquqlu istifadə ilə bağlı problem yaradır.

Proqramların miqyasını genişləndirmək və keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə bir çox amillərlə (proqramlar, resurslar, müəllimlər, coğrafi əlçatanlıq və s.) bağlı olan daha təsirli müdaxilələrə ehtiyac var. Mövcud problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün gürcü dilinin səlahiyyətlərini praqmatik kontekstə keçirmək üçün effektiv yollar tapmaq və proqramların inteqrasiyasına təkan verən aktivliklərlə zənginləşdirmək üçün fəaliyyətə başlandı, hansı ki, bütün hədəf yaş qruplarının iştirakını nəzərdə tutur.

3.2. Təhsilin keyfiyyəti

3.2.1. Məktəbəqədər təhsil

Məktəbəqədər təhsilin əlçatanlığını yaxşılaşdırmaq məqsədilə, son illərdə etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda intensiv surətdə uşaq bağçalarının tikintisi gedir, buna baxmayaraq, məktəbəqədər təhsil vətəndaş inteqrasiyası siyasətinin inkişaf başlanğıcı, ümumi təhsil və gürcü dilinin tədrisi üçün mühüm vasitə kimi hələ də qeyri-effektiv şəkildə tətbiq edilir. Dövlət dilinin məktəbəqədər səviyyədə öyrədilməsinə başlamaq ən effektiv yol hesab edilir. Məktəbəqədər və ibtidai pillənin inteqrasiyası və keçid üçün effektiv mexanizmlərin yaradılması baxımından problemlər hələ də qalmaqdadır.

Erkən və məktəbəqədər təhsil sahəsində keçirilmiş genişmiqyaslı dövlət islahatı çərçivəsində işlənilən hazırlanmış yeni təhsil və infrastruktur standartlarına müvafiq olaraq, yerli xüsusiyyətləri nəzərə almaqla, bələdiyyələrdə məktəbəqədər təhsil sektorunun inkişafı strategiyalarının hazırlanması prosesi davam edir. Strategiyaların məqsədi yeni qanunun –“Erkən və məktəbəqədər təlim və təhsil haqqında” tələblərinə cavab vermək üçün peşəkar kadrların səfərbər edilməsi, həmçinin təhsil-təlim infrastrukturunu məsələlərini həll etməkdən ibarətdir.

Mövcud məktəbəqədər müəssisələrdə isə təhsil və təlim xidmətinin keyfiyyəti, çox zaman, əhəmiyyətli təkmilləşdirmələrin aparılmasını tələb edir.¹¹ Qeyri-gürcü dilli uşaq bağçaları üçün gürcü dilinin tədrisi standartlarının və tədris proqramının üzərində iş prosesi yenidən başladılmışdır. Belə ki, onların tətbiqi müvafiq hədəf yaş qruplarına erkən yaşda gürcü dilini öyrənmək imkanı verəcəkdir.

Qeyd edilməlidir ki, məktəb hazırlığı proqramına qeyri-gürcü dilli məktəbəqədər təhsil müəssisələri də qoşuldular. Etnik azlıq nümayəndələri üçün bu proqrama əlçatanlıq son illərdə əhəmiyyətli surətdə artdı. Proqramı tətbiq etmək üçün tərbiyəçi-pedaqoqların inkişafı üzrə təlim modulu vasitəsilə PHŞ “Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi” tərəfindən etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrdə (Axalkalaki, Axaltsixe, Ninotsminda, Axmeta, Laqodexi, Saqareco, Bolnisi, Qardabani, Marneuli, Zalqa, Dmanisi) məktəbəqədər təlim və təhsil müəssisələrinin təhsil proqramları üzrə 27 koordinator/metodistə yenidən hazırlıq keçildi, hərçənd qeyri-gürcü dilli müəssisə administrasiyalarının nümayəndələri və müəllimlər hələ də peşəkar inkişaf üzrə hazırlıq proqramlarını keçməyiblər, hansı ki, yeni standartlara uyğun proqramların tətbiqi üçün olduqca vacibdir.

---

¹¹Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiyası üzrə Dövlət Strategiyası və 2015-2020-ci illər Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsinin yekun qiymətləndirilməsi, www.smr.gov.ge

Eyni zamanda, məktəbə hazırlıq proqramına əlçatanlıq və mövcud uşaq bağçalarında natamam tətbiqi problemi həll edilməlidir. Qeyd edilmiş komponent yeniyetmələrin ümumi təhsilə hazırlığını müəyyənləşdirir və onların gələcək inkişafına təsir göstərir.

Həmçinin tədrisi və metodiki materialların yaradılması və etnik azlıqların dillərinə tərcümə edilməsi, məktəbəqədər təhsil üzrə tərbiyəçi və müəllimlərin hazırlanması və peşəkar inkişafı istiqamətində effektiv addımların atılması tələbatı özünü büruzə verir.

Gürcüstanda erkən yaşlı uşaqların məktəbəqədər müəssisələrə cəlb olunma göstəricisi 69,5% faizdir, etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda bu göstərici 25,5% (ortalama) təşkil edir ki, burada Avropa hədəf göstəricisi -95%-dən azdır. Etnik azlıq nümayəndələrinin sosial cəhətdən müdafiəsiz və kəndlərdə yaşayan uşaqlar arasında qeydiyyat göstəriciləri əhəmiyyətli dərəcədə aşağıdır¹².

3.2.2. Ümumi təhsil

Vətəndaş inteqrasiyasının dövlət siyasəti üçün ümumi təhsil imkanlarının inkişaf etdirilməsi mühüm prioritet hesab olunur. Ümumi təhsil haqqında Gürcüstan qanununa görə, gürcü dili ana dili olmayan vətəndaşlar Milli Təhsil Planı ilə nəzərdə tutulmuş proqramlara uyğun olaraq (“Ümumi təhsil haqqında qanun”, 4-cü maddə, 3-cü bənd) öz ana dillərində tam ümumi təhsil almaq hüququna malikdirlər. Etnik azlıq nümayəndəsi olan şagirdlər üçün 300-dən çox qeyri-gürcü dilli ümumi məktəb və bölmə (məktəblərin ümumi sayının 14%-i) fəaliyyət göstərir ki, bu da şagirdlərin sayı ilə mütənasibdir (52 000-ə qədər şagird, ümumi sayın 10%-i).

Qeyri-gürcü dilli məktəblər və bölmələrin əksəriyyəti 76,7% -i kənd və 23,3%-i şəhər tipli qəsəbələrdə yerləşmişdir.

2020-ci ilin vəziyyətinə əsasən, qeyri-gürcü dilli məktəb pedaqoqları müəllimlərin ümumi sayının 10%-ini (6715) təşkil edirlər. Onların əksəriyyəti -43,40%-i Azərbaycan dilli, 39,70%-i erməni dilli və 16,90%-i rus dillidir. Məktəblərin əksəriyyətində tədris prosesi bir neçə bölmə üzrə paralel olaraq aparılır (gürcü-Azərbaycan, gürcü-rus, gürcü-erməni, gürcü-Azərbaycan-rus və gürcü-rus-erməni bölmələri).

---

¹²Gürcüstanda məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətinin tədqiqi, 2018, UNICEF, <https://www.unicef.org/georgia/media/1236/file/Preschool%20Quality%20Study.pdf>

Tədris dilinə əsasən müəllimlərin sayı¹³

Azərbaycan dilli	2914	43.40%
Erməni dilli	2668	39.70%
Rus dilli	1133	16.90%
Cəmi:	6715	100.00%

Tədris planı qeyri-gürcü dilli ümumtəhsil müəssisələrində gürcü dilli məktəblərdə tədris olunan bütün fənlərin tədrisini nəzərdə tutur. Əksər fənlər etnik azlıqların ana dillərində tədris olunur, lakin sosial elmlərin (tarix, coğrafiya və mülki təhsil) tədrisi gürcü dilində məcburidir. Bu sadalanmışlar, pedaqoqlar arasında gürcü dili biliyi və müvafiq peşəkarlığa malik kadr resurslarının çatışmazlığı səbəbi ilə, hələ ki, qismən, yaxud da ancaq bəzi məktəblərdə nəzərə alınır. Eyni səbəbdən, ümumi təhsilin keyfiyyəti digər fənlərin tədrisində də problem olaraq qalmaqdadır. 2020-ci ilin göstəricilərinə görə, bu məktəblərdə işləyən müəllimlərin 62,7 %-dən çoxunun təcrübəçi müəllim statusu var ki, bu da Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Sxeminə görə ən aşağı pillə hesab edilir və tədrisin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərir. Qeyri-gürcü dilli məktəblərdə müəllimlərin 24,5% -i ali kateqoriyalı müəllim statusuna malikdir və yalnız 1% -i aparıcı müəllim kateqoriyasına daxildir, yalnız 7 müəllimin rəhbər statusu vardır ki, bu da qeyri-gürcü dilli məktəb müəllimlərinin ümumi sayının 0,1% -ni təşkil edir.

Bununla yanaşı, gürcü dilli məktəblərdə qeyri-gürcü dilli məktəblərlə müqayisədə, Milli Tədris Planının tətbiq edilməməsi, həmçinin köhnə proqramlara uyğun dərsliklərin istifadəsi və müəllimlərin peşəkar inkişafı proqramlarının sistemsizliyi qeyri-gürcü dilli şagirdlər üçün qeyri-bərabər təhsil mühiti yaradır.

Müəllimlərin düzgün hazırlanması təhsil siyasətinin əsas istiqaməti hesab edilir. Xüsusi dövlət proqramları bölgələrə gənc, peşəkar və yüksək motivasiyalı kadrların, o cümlədən "1 + 4 təhsil proqramı" çərçivəsində peşə təhsili alan və dövlət dilini və ana dilini yüksək səviyyədə bilən ikidilli pedaqoqların göndərilməsini təmin edir. Dövlət həm əmək haqqı, həm də yaşayış şərtləri nöqtəyi-nəzərindən onlar üçün xüsusi şərait yaradır. Lakin buna baxmayaraq, qeyri-gürcü dilli məktəblərdə gürcü dili və ədəbiyyatı müəllimlərinə olan tələbat hələ də ödənilməyib.

Tədqiqat nəticələri (Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2019-cu il, "Dövlət qiymətləndirməsi – Gürcü dili ikinci dil kimi") gürcü dilinin tədrisi siyasətinin gücləndirilməsi üçün mühüm mesajdır, hansında ki, qeyri-gürcü dilli məktəb şagirdlərinin əksəriyyətinin dövlət dilini öyrənmək arzuları açıq-

¹³Vətəndaş Bərabərliyi və İntegrasiyası üzrə Dövlət Strategiyası və 2015-2020-ci illər üçün Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsinə dair Yekun Qiymətləndirmə, www.smr.gov.ge

aydın görünür. Lakin onların valideynlərinin böyük əksəriyyəti hesab edir ki, gürcü dilini bilmək şagirdə işlə təmin olunma və inteqrasiya etmək kimi məsələlərdə yardımçı olacaqdır.

Etnik azlıq nümayəndəsi şagirdlər üçün qonşu ölkələrdən gətirilən ana dili dərslərinin məzmunu şagirdlərə Gürcüstanla bir vətən kimi uyğunlaşmağa mane olur və çox zaman onlar arasında anlaşılmazlıqlara yol açır. Bu məsələni vaxtında həll etmək və dərsləri Gürcüstanda işləyib hazırlamaq mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin aşağıda sadalanmış bir sıra mühüm məsələlər də öz həllini tapmalıdır: çoxdilli təhsil üzrə səmərəli modeli seçmək və tətbiq etmək, fənlər üzrə dərsləri vaxtında tərcümə etmək, multikultural təhsil, müəllimlərin peşəkarlığının yüksəldilməsi. Bir sıra məktəblər tədris materialları, kompüter avadanlığı və laboratoriyalar daxil olmaqla, məktəb infrastrukturunu və resurslarının inkişafına ciddi ehtiyac duyurlar.

Etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionlarda orta təhsil pilləsində şagirdlərin təhsilə cəlb olunması göstəriciləri nəzərə cəsarət dərəcədə aşağıdır, hansı ki, gürcü dilli məktəblərin göstəricilərindən kəskin sürətdə geri qalır. Qeyd edilmiş məktəblərdə şagirdlərin davamiyyəti və təhsildən uzaqlaşmaları mühüm problem olaraq qalmaqdadır, hansı ki, şagirdlərin ödənişli işi ilə əlaqədardır. Qızların məktəbi tərk etməsinin səbəbi isə əsasən erkən nikahlardır.

3.2.3. Ali təhsil

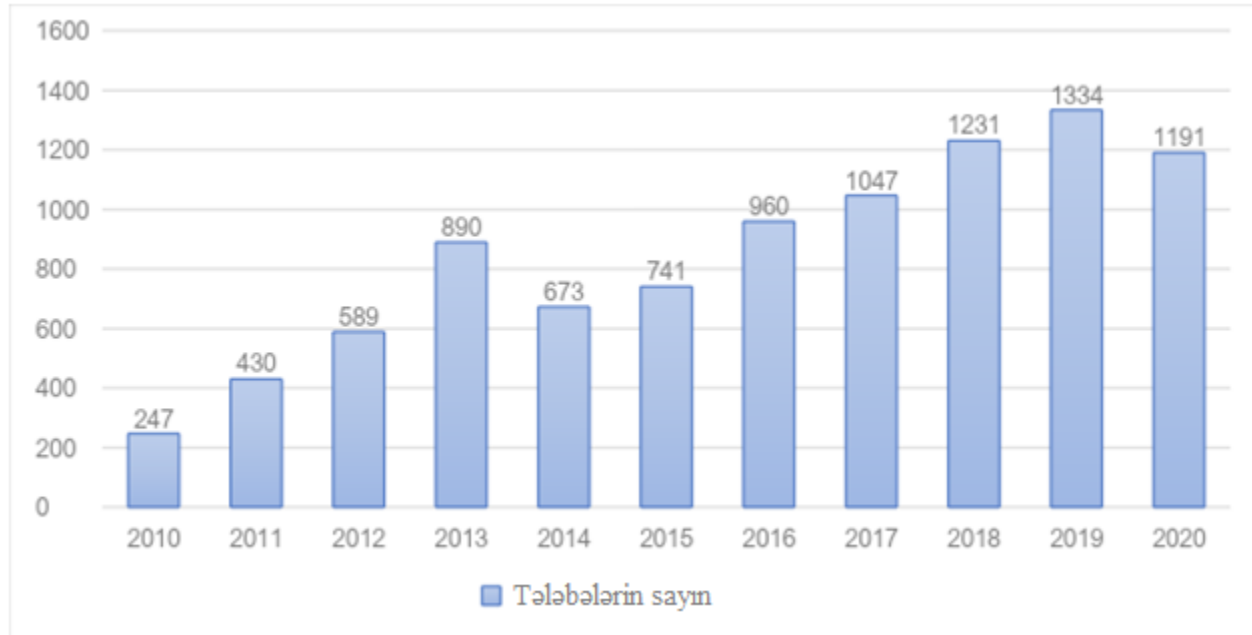
Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya Strategiyası çərçivəsində gənc etnik azlıq nümayəndələri üçün ali təhsilə əlçatanlığı təmin etmək məqsədilə xüsusi güzəşt siyasəti¹⁴ işlənib hazırlanmışdır, hansı ki, "Gürcü dili hazırlığı üzrə təhsil proqramını" ¹⁵ (eynilə "1+4 təhsil proqramı") başa vurduqdan sonra ali təhsil müəssisəsinin istənilən ixtisasına qəbul olunmağı nəzərdə tutur. Qeyd edilmiş unikal və sadələşdirilmiş yanaşma qeyri-gürcü dilli abituriyentlərin ali təhsil almaşına yol açdı. Əgər əvvəllər gürcü dilini bilməyən abituriyentlər ali təhsil almaq üçün qonşu ölkələrə üstünlük verirdilərsə, bu proqram ali təhsilə olan münasibətin ölçüsünü dəyişdi, ali təhsil almaq motivasiyasını yüksəltdi, Gürcüstan universitetlərində ali təhsil almaq prioritetə çevrildi. Müvafiq olaraq, proqrama qəbul olmuş tələbələrin sayı 2010-cu illə müqayisədə (247 abituriyent) demək olar ki, 5 dəfə artdı və 2020-ci ildə onların ümumi sayı 1191-ə çatdı (diqramma bax).

---

¹⁴Gənclər ana dilində - erməni, azərbaycan (ümumi bacarıq testi) və osetin, abxaz (ana dili imtahanı) bir imtahan verərək proqrama qəbul olunurlar.

¹⁵Bakalavr dərəcəsi, diplomlu həkim / diş həkimi / baytar və ya diplomlu bir mütəxəssis təhsil proqramı "- eynilə "1 + 4 təhsil proqramı"

Diaqram. İllərə görə "1 + 4 təhsil proqramına" qoşulmuş tələbələrin sayı

Proqramın məzunları qismində, bu gün ölkədə artıq ana dilindən əlavə dövlət dilində danışan, bilik və peşə bacarıqlarına sahib olan və ictimai həyatın müxtəlif sahələrində fəal iştirak edən yaxşı təlim keçmiş gənclərimiz var. Tələbə münasibətlərinin tədqiqi proqramının 2013 və 2016-cı illər dinamikası müsbət qiymətləndirilmə üzrə ümumi artım dinamikasını nümayiş etdirir¹⁶. “Kvota sisteminin tətbiqi müraciət edənlərin sayında kəskin artıma səbəb oldu.” Bununla birlikdə qeyd etmək lazımdır ki, "bakalavr səviyyəsinə qəbul olunmuş tələbələr bəzi problemlərlə üzləşirlər ki, bu da bəzi hallarda maddi problemlərlə, bəzi hallarda dil və ya akademik hazırlıqsızlıqla əlaqədardır"¹⁷. Müvafiq olaraq, universiteti bitirmə göstəriciləri də yetəri qədər aşağı olur (təq. 30%). Baxmayaraq ki, proqram gənclər arasında olduqca populyardır, tələbat yüksəkdir və ən yeni perspektivləri nəzərə alaraq, ali təhsilə əlçatanlıq baxımından alternativsiz hesab edilir. Lakin proqramın məzmun və metodoloji istiqamətdə, eləcə də mütəşəkkillik baxımından təkmilləşdirilməsi (proqramın həm təhsil, həm də inteqrasiya baxımından daha effektiv olması üçün) zərurəti mövcuddur”.

İxtisaslara əsasən, qeyri-gürcü dilli tələbələrin böyük hissəsi biznesin idarə edilməsi proqramını seçir - 37%, həmçinin humanitar elmlər üzrə proqramların payına da yüksək tələbat var -27%, eləcə də hüquqi və sosial elmlərə də. Dəqiq və təbiət elmlərinə olan tələbat payı çox aşağıdır. Təhsilin istiqamət payı olduqca yüksəlmişdir və o on ikinci sinif şagirdləri arasında ali təhsil müəssisələrində təhsillərini davam

¹⁶Gürcüstanın ali təhsil sistemində güzəşt siyasətinin effektivliyinin və nəticələrinin tədqiqi, 2010-2019, səh. 99

¹⁷Ibid, səh. 46

etdirmək istəyənlərin 21% -ni təşkil edir ki, bu da bənzərsiz bir müsbət tendensiyadır və qeyri-gürcü dilli məktəblər üçün gələcək müəllimləri effektiv hazırlamaq imkanını verir¹⁸.

3.2.4. Peşə və yetkinlərin təhsili

Etnik azlıq nümayəndələrinin tamhüquqlu inteqrasiyası üçün peşə və yetkinlərin təhsili əsas prioritet komponentlərdən biridir, çünki o sürətli məşğulluq və sosial-iqtisadi fəaliyyətə başlamağın mühüm ilkin şərtidir. Etnik azlıq nümayəndələrini peşə təhsilinə cəlb etmək üçün dil baryerlərini aradan qaldırmaq məqsədilə gürcü dilinin tədrisi kursu peşə proqramlarına inteqrasiya edildi. Bununla yanaşı, peşə təhsili müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi nəticəsində yaşayış yerinə yaxın peşə təhsili almaq imkanları artmışdı.

2016-cı ildən başlayaraq, qeyri-gürcü dilli ərizəçilər peşə test imtahanını Azərbaycan, erməni və ya rus dillərində vermək və dövlətin maliyyə dəstəyi ilə peşə təhsil müəssisələrinə qəbul olmaq, gürcü dili modulunu bitirdikdən sonra isə istədikləri peşəyə yiyələnmək kimi imkanlara malikdirlər. Bu təşəbbüsün müvəffəqiyyətli olması peşə təhsili ilə maraqlanan qeyri-gürcü dilli şəxslər tərəfindən tələbatı əhəmiyyətli şəkildə yüksəltdi ki, buna cavab olaraq, dövlət dəstəkləyici addım atdı və 2020-ci ildə nazirlik dövlət dili proqramının təkmilləşdirilməsi istiqamətində peşə təhsili məkanında işə başladı, bütün bu təşəbbüslər gələcəkdə etnik azlıq nümayəndələri üçün təhsil keyfiyyətini və əlçatanlığı daha da yüksəldəcəkdir.

2020-ci ilin vəziyyətinə əsasən, 432 nəfər test imtahanını ana dilində vermək istədiyini bildirdi, buradan 223 nəfər proqrama qəbul olundu. Gələcəkdə etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda bu tip proqramların təklif edilməsi istiqamətində daha böyük təşəbbüslər göstəriləcəkdir, çünki etnik azlıqların məskunlaşdığı daha iki bələdiyyədə – Marneuli və Axalkalakidə peşə təhsili proqramlarının həyata keçirilməsi üçün imkan yaranıb.

2019-cu ildən bu yana peşə təhsili sistemində yetkinlərin təhsili sisteminin inkişaf etdirilməsinə başlandı. Yetkinlərə məşğulluğa yönəlik qısamüddətli kurslar təklif edilir¹⁹. ÜHŞ “Zurab Jvaniya adına Dövlət İdarəçilik Məktəbi” etnik azlıq nümayəndələrində peşə qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində mühüm aktordur, hansı ki, mövcud ehtiyaclara və yeni çağırışlara cavab olaraq, qısa müddət ərzində dövlət qulluqçularının peşəkar inkişafı və konsultasiya proqramlarını işləyib hazırlayır və həyata keçirir, eləcə də yerli özünüidarələrin fəaliyyətlərini gücləndirmək məqsədilə hədəf trening-modullar yaradır və hədəf segment nümayəndələrinin iştirakını təmin edir.

---

¹⁸Ibid, səh. 57

¹⁹Mənbə: Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi

3.3. Azsaylı etnik azlıqların dəstəklənməsi

Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Siyasəti həm çoxsaylı, həm də azsaylı etnik azlıqlara münasibətdə vahid yanaşmanı nəzərdə tutur, hansı ki, mədəni identikliyin qorunması və dəstəklənməsi, ictimai həyatın müxtəlif sahələrin iştirakının yaxşılaşdırılması məqsədini daşıyır. Eyni zamanda, hər bir qrupun maraq və ehtiyacları da nəzərə alınmışdır.

Azsaylı etnik azlıq nümayəndələrinin əksəriyyəti dövlət dilini bilir, gürcü dilli təhsil müəssisələrində ümumi təhsil alır, dövlət proqramları və xidmətləri haqqında məlumatlıdırlar, ictimai həyatın müxtəlif sahələrinə fəal surətdə qoşulublar. Onların mədəniyyətlərinin, adət və ənənələrinin qorunması və populyarlaşdırılması, mədəni-maarif fəallıqlarının həyata keçirilməsi dövlət tərəfindən dəstəklənir.

2016-cı ildən bəri dövlətin dəstəyi ilə ilk dəfə kiçik etnik qrupların ana dillərinin tədrisinə başlandı, xüsusilə: osetin dili (2 məktəb), çeçen dili (7 məktəb), avar dili (3 məktəb), udin dili (1 məktəb), assur dili (1 məktəb); Bu dillər Kaxeti (Kvareli, Laqodexi, Pankisi dərəsi) və Msxeta-Mtianeti (Kandakəndi) dövlət məktəblərində tələbat əsasında tədris olunur.

Azsaylı etnik azlıq nümayəndələri arasında həssas mühitdə yaşayan icma kimi qaraçılar xüsusi diqqət tələb edirlər. Cari sosial proqramlarda qaraçıların iştirakı və onların ictimai həyatda fəallığı minimal həddədir. Təhsil almaqla bağlı mənfi münasibətin mövcudluğu problem olaraq qalmaqdadır, lakin bu proses artıq başlamışdır və göstərilmiş səylər, qaraçı yeniyetmələrin məktəbə qəbulu və xüsusi müəllimlər tərəfindən onlar üçün hazırlanan fərdi planlar, onların sosiallaşmasına və təhsil fəaliyyətlərinə qarşı müsbət münasibətlərin inkişafına kömək etdi. Qaraçıların inteqrasiyası prosesində dövlət müəssisələrinə münasibətdə də müəyyən müsbət dəyişikliklər qeydə alındı; belə ki, onlar tibb (doğum) müəssisələrinə daha tez-tez müraciət edirlər, bu isə öz növbəsində, yeni doğulmuş körpələrə doğum haqqında şəhadətnamənin verilməsi prosesini sadələşdirir.

Dövlət xidmətləri haqqında məlumatlara əlçatanlığın təmin edilməsi qaraçı icması üçün hələ də problem olaraq qalmaqdadır. Qaraçıların qeydiyyatı, identifikasiya sənədlərinin qaydaya salınması və müvafiq hüquqi statusun verilməsi prosesi davam edir. Bu istiqamətdə müəyyən addımların atılmasına baxmayaraq, onların bir qisminin hələ də şəxsiyyəti təsdiq edən sənədləri yoxdur. Belə ki, qaraçıların hüquqi sənədlərinin qaydaya salınması istiqamətində daha çox səylərin göstərilməsinə ehtiyac var. Mövcud vəziyyət kompleks təhlillər zərurətini meydana gətirir. İlk növbədə, onların dəqiq sayının müəyyənləşdirilməsi, rəsmi statistikanın tərtib edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir; bütün bunlar bizə icmanın ehtiyaclarına uyğun, nəticə yönümlü konkret addımlar atmağa imkan verəcəkdir.

3.4. Mülki-siyasi iştirak

Etnik azlıqların mülki, siyasi və sosial inteqrasiyası demokratik cəmiyyətin inkişafı istiqamətində əsas vəzifələrdən biridir. Baxmayaraq ki, son illərdə bu istiqamətdə bir neçə layihə və ya təşəbbüslər həyata keçirildi, siyasi həyatda iştirak baxımından nəzərəcarpacaq nəticələr üçün atılmalı olan hələ çox addımlar var.

Bərabərlik prinsiplərinin səmərəli həyata keçirilməsi üçün bərabər seçki mühitinin gücləndirilməsi və etnik azlıqlar tərəfindən dərk edilmiş seçim etmək baxımından məlumatlılığın yüksəldilməsi vacib məsələdir. Mərkəzi və özünüidarəetmə strukturlarında etnik azlıqların təmsilçiliyini və iştirakını artırmaq üçün, qanun və başqa hüquqlar bərsində ictimaiyyətin məlumatlandırılması və məqsədyönlü maarifləndirmə fəaliyyəti də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Son illərdə ölkədə keçirilmiş parlament, prezident və yerli özünüidarəetmə seçkilərində etnik azlıq nümayəndələrinin iştirakında yüksəliş qeydə alınır. Bu cəhətdən Gürcüstanın Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) rolu əhəmiyyətli idi. MSK tərəfindən intensiv surətdə seçki prosesi haqqında vətəndaşların maarifləndirilməsi, seçki məmurlarının hazırlanması və yenidən hazırlanması, seçki sənədlərinin erməni və Azərbaycan dillərinə tərcüməsi, eləcə də qeyri-hökumət təşkilatlarının qrant maliyyələşdirilməsi həyata keçirilirdi ki, bütün bunlar əhalinin seçki prosesi ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə yönəldilmişdi. Bütün bu tədbirlər etnik azlıq nümayəndələrinin siyasi və seçki prosesində iştirak dinamikasının yüksəlməsi ilə nəticələndi.

Onu da qeyd etmək əhəmiyyətli olardı ki, 2016-2020-ci illərdə Gürcüstanda keçirilmiş iki parlament seçkilərində (2016 və 2020-ci illər), yerli özünüidarəetmə seçkiləri (2017) və Gürcüstan Prezident seçkilərində (2018) etnik azlıqları təmsil edən məntəqə seçki komissiyası üzvlərinin faiz nisbəti əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməyibdi. Müvafiq olaraq, (8641 nümayəndə)²⁰, lakin 3507 etnik azlıq nümayəndəsi seçkilərin idarəçiliyi kurslarını keçdi və sertifikat aldı.

---

²⁰Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyası və 2015-2020-ci illər Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsinə dair Yekun Qiymətləndirmə, www.smr.gov.ge

Cədvəl. Erməni və Azərbaycan dilli məntəqə seçki komissiyaları üzvləri haqqında statistik məlumatlar

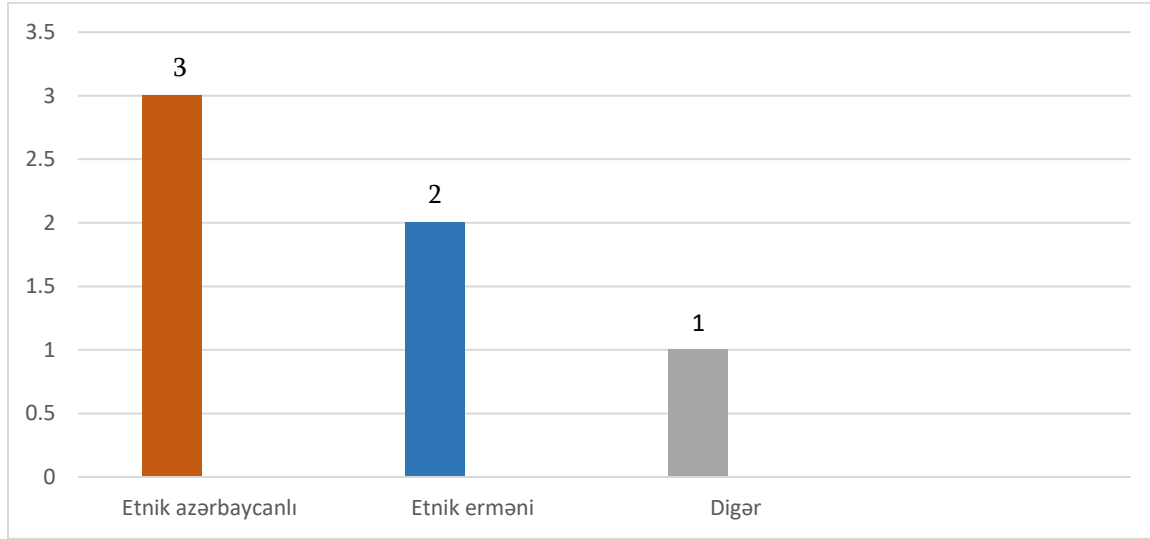
Seçkilərin adı	Erməni və Azərbaycan dilli məntəqə seçki komissiyaları üzvlərinin sayı (cəmi)	Erməni dilli	Azərbaycan dilli
8 oktyabr 2016-cı il Gürcüstan Parlament seçkiləri	2 681	1 343	1 338
21 oktyabr 2017-ci il Yerli İdarəetmə Orqanlarının seçkilər	2 742	1 368	1 374
28 oktyabr 2018-ci il Gürcüstan Prezident seçkiləri	1 639	762	877
31 oktyabr 2020-ci ildə keçirilmiş Gürcüstan Parlamenti seçkiləri	1 579	861	718

Eyni zamanda, onu da qeyd etmək əhəmiyyətlidir ki, seçkilərin vacibliyi haqqında informasiya kampaniyasının təşkili və seçki mədəniyyətinin gücləndirilməsi məqsədilə vətəndaş təşkilatlarına və etnik azlıq icmalarına kiçik qrantlar verilmişdir. 2015-2020-ci illərdə, etnik azlıq nümayəndəsi seçicilərin seçki prosesində iştirakını təmin etmək məqsədilə, yerli qeyri-hökumət təşkilatlarının ümumi büdcəsi 2 000 000 ləridən çox olan 74-ə yaxın layihəsi maliyyələşdirilib. Layihələrin həyata keçirilməsinin coğrafi arealı etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionları tamamilə əhatə edirdi.

Onların ölkənin siyasi qurumlarındakı təmsilçiliyi hələ də aşağıdır. Xatırladaq ki, 2016-cı ildə etnik azlıqlar Gürcüstan parlamentində 11 üzvlə təmsil olundu (bu, ümumi deputat sayının 7,33% -ni təşkil edir), 2020-ci il Parlament seçkilərinin nəticələrinə əsasən isə onuncu çağırış parlamentdə etnik azlıqların 6 nümayəndəsi var²¹. Buna görə onuncu çağırış Parlamentdəki etnik azlıqlara mənsub millət vəkillərinin sayı əvvəlki çağırışa nisbətən 3,33 % azaldı.

²¹Vətəndaş Bərabərliyi və İntegrasiya üzrə Dövlət Strategiyası və 2015-2020-ci illər Fəaliyyət Planının icrasının yekun qiymətləndirilməsi, www.smr.gov.ge

Diaqram. 2020-ci il Parlament seçkilərinin nəticələrinə görə onuncu çağırış parlamentində etnik azlıqları təmsil edən deputatların sayı

2017-ci il Yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçkilər nəticəsində (64-dən 21 bələdiyyə üzrə) etnik azlıq nümayəndəsi 165 şəxs, hər bələdiyyə üzrə minimum bir namizəd seçildi. Bu isə o deməkdir ki, etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bölgələrin özünüidarələrində azlıqların təmsilçilik səviyyəsi aşağıdır. Xüsusilə, 779 gürcü seçicinin, təqribən 1116 etnik erməni seçicinin və ortalama 2945 Azərbaycanlı seçicinin yerli Sakrebulo da bir nümayəndəsi var.²²Burdan irəli gələrək, idarəçilik və siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesində etnik azlıq nümayəndələrinin iştirakına maneçilik törədən faktor kimi əksər hallarda dövlət dilini bilməmək və müvafiq olaraq, aşağı motivasiya göstərilir.

İştirakçılığın yüksəldilməsi məqsədilə 2016-cı ildən Kvemo Kartli və Kaxeti regionlarında dövlət qəyyumu-qubernatorlarının administrasiyaları yanında İctimai Məşvərət Şuraları yaradıldı, hansının ki, tərkibinə yerli özünüidarəetmələrin, Xalq Müdafiəçisi və qeyri-hökumət təşkilatlarının, eləcə də regionlarda yaşayan etnik azlıqların nümayəndəlikləri daxil idi. Ötən illər ərzində şuraların 19 görüşü keçirildi. Etnik azlıqların yerli səviyyədə iştirakını nəzərdə tutan məşvərət şuralarının yaradılması və fəaliyyətə başlaması, irəliyə doğru atılmış bir addımdır, lakin bu şuraların fəaliyyətləri qismən formal xarakter daşıyır və müxtəlif məsələləri həll etmək üçün daha da inkişaf etdirilməli və təkmilləşdirilməlidir. Bu məqsədlə problemlərin və prioritetlərin müəyyənləşdirilməsində və tövsiyələrinin dərin təhlilində etnik azlıqların daha geniş iştirakının təmin edilməsi olduqca vacibdir.

²²http://csem.ge/wp-content/uploads/2018/06/Competing-for-Votes-of-Ethnic-Minorities_Geo.pdf?fbclid=IwAR1PUZUzKp7ghbK3KvnhQ-4k_SMgik3bWtmFi8uO55E5KqFzBbBlOWWpDk

Gənc etnik azlıq nümayəndələrinin **ictimai xidmətə** cəlb edilməsi, onların ixtisasının artırılması, rəqabət qabiliyyətinin artırılması və nəticədə, sosial-iqtisadi inteqrasiyanın təşviqi məqsədilə Dövlət Naziri Aparatının təşəbbüsü ilə, 2017-ci ildə gənclərə (“1+4 təhsil proqramı” benefisiarlarına) pilot rejimində dövlət strukturlarında staj keçmək imkanı verildi. Elə həmin ildə proqramın təsis edilməsi həyata keçirildi. 300-ə qədər gənc proqramı müvəffəqiyyətlə başa vurdu.

3.5. Media və informasiyaya əlçatanlıq

Etnik azlıq nümayəndələrinin siyasi sosiallaşmasına və ümumilikdə, vətəndaş inteqrasiyası prosesində mediaya əlçatanlığın təmin edilməsinə xüsusi önəm verilir. Bu kontekstdə, onların başa düşdükləri dillərdə informasiyanın əlçatanlığının təkmilləşdirilməsi və vahid informasiya məkanına inteqrasiyasına dəstəyin göstərilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir, bu isə öz növbəsində, dezinformasiya və gedən təbliğat fonunda xüsusi bir yük alır. COVID-19 pandemiyasının yaratdığı çətinliklər etnik azlıqların məlumatlılığının yüksəldilməsi məsələsi, onlara həm dövlət, həm də ana dilində alternativ yollarla məlumat vermək ehtiyacını daha da aktualaşdırdı. Eləcə də, media savadlılığın yüksəldilməsi və dezinformasiyanın qarşısını almaq üçün hədəf proqramların həyata keçirilməsi, regionlara internetin çəkilməsi və müasir texnologiyalara əlçatanlığın yaxşılaşdırılması məsələləri gündəmdədir.

Ümummillə və demokratik dəyərlərin yayılması və möhkəmləndirilməsi üçün dövlətdə gedən sosial, iqtisadi və siyasi proseslər haqqında məlumatlılıq, media və kommunikasiya vasitələri ilə etnik azlıqlarla bağlı mövzuların işıqlandırılması və dövlətin inkişafı naminə media məhsullar əsasında tolerantlığın və mədəni plüralizmin dəstəklənməsi tələbatı gündəmdə olan məsələlər arasındadır.

“Yayım haqqında” Gürcüstan qanununun 16-cı maddəsinə görə İctimai Yayım “Proqramlarında cəmiyyətdə mövcud etnik, mədəni, dil, din, yaş və gender müxtəlifliyini əks etdirməyi” öhdəsinə götürür. Müvafiq olaraq, qeyd edilmiş təsisat informasiyanın yayılması nöqtəyi-nəzərdən aparıcı aktordur, hansı ki, informasiya verilişlərinin gürcü, erməni və Azərbaycan dillərində səsli treklərin müşayiəti ilə yayımını həyata keçirir. Həmçinin ictimai yayım veb-portalın [-www.1tv.ge](http://www.1tv.ge)-nin yeddi dildə (gürcü, abxaz, osetin, erməni, Azərbaycan, ingilis və rus dillərində) fəaliyyətini təmin edir.

2017-ci ildə İctimai Yayım etnik azlıqların mediaya əlçatanlığını yüksəltmək üçün xüsusi strategiya işləyib hazırladı. Strategiya etnik azlıq nümayəndələrinə onların başa düşəcəyi dillərdə informasiya çatdırmaq, eyni zamanda gürcü dilli əhali arasında etnik azlıqların mədəniyyətini, ənənələrini tanımaq, ölkənin həyatında onların rolu və iştirakının əhəmiyyətini üzə çıxarmağa yardım göstərmək məqsədini daşıyır.

Bu məqsədlə, dövlət bu illər ərzində maliyyələşdirmə yolu ilə çap mediasını dəstəkləməyi davam etdirmişdi. Erməni dilli “Vrastan” və Azərbaycan dilli “Gürcüstan” qəzetləri mütəmadi olaraq nəşr

olunur və etnik azlıqların sıx yaşadığı ərazilərdə, habelə cəzaçəkmə müəssisələrində və Probasiya müəssisələrində paylanır. 2015-2019-cu illərdə erməni dilində "Vrastan" qəzeti (2016-cı il - illik 52 nömrə, tiraj 4000 nüsxə; 2017-2019 - cu illərdə 102 say, tiraj - 3500) və Azərbaycan dilində "Gürcüstan" (2016 - illik 53 sayı, tiraj 4000 ədəd ; 2017-2018-ci illərdə ildə 93 nömrə, tiraj 2000; 2019-cu ildə , illik 98 nömrə; tiraj 2000) qəzetləri nəşr olunmuşdu. İllik statistikaya görə, qəzet nömrələrinin sayında artım var. Dövlət tərəfindən sabit maliyyə dəstəyi də verilir.

Qeyd edilmiş, tədbirlərə baxmayaraq, etnik azlıq nümayəndələri üçün informasiyanın əlçatanlığı istiqamətində silsilə problemlər hələ də həllini gözləyir. O cümlədən, İctimai Yayım və regional televiziya kanallarında başa düşülən dildə informasiya verilişi çox cüzdür, yayım keyfiyyətinin və intensivliyin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var. Bələdiyyə mərkəzlərindən uzaqda yerləşən kəndlər üçün qonşu dövlətlərin kanalları əsas informasiya mənbəyini təşkil edir, çünki milli yayım siqnalları yaşayış məntəqələrinə maneələrlə, kəsintili şəkildə verilir, o cümlədən, əhali üçün başa düşülən dilə tərcümə edilmiş verilişlər onların informasiya maraqlarını və ehtiyaclarını əksərən təmin edə bilmir. Nəticədə, informasiya almaq üçün xarici ölkələrin alternativ informasiya kanallarını seçir, bu isə onların ölkədə cərəyan edən proseslərə, bütövlükdə inteqrasiya proseslərinə münasibətlərinə mənfi təsir göstərir və dezinformasiyanın yayılması üçün münbit zəmin hazırlayır.

Etnik azlıqların insan hüquqları və azadlıqları, Avropa və Avro-Atlantik inteqrasiyası prosesləri, dövlət proqramları və xidmətləri, vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasəti, təhsil imkanları və dəstək proqramları, gender əsaslı zorakılıq və erkən nikah, dezinformasiya və kiber təhlükəsizlik, anti-diskriminasiya mexanizmləri və başqa məsələlərlə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi vətəndaş inteqrasiyası proseslərinin effektivliyinin yüksəldilməsi üçün mühüm vasitədir.

İnformasiyaya əlçatanlığı yaxşılaşdırmaq üçün dövlət qurumları bu illər ərzində əhaliyə təhsil, kənd təsərrüfatı, ətraf mühitin mühafizəsi, sağlamlıq və sosial müdafiə, iqtisadiyyat, maliyyə öhdəlikləri, Gürcüstanın Avropa seçimi və onunla bağlı mənfəət, qanunvericilik, nifrət əsaslı cinayətlər, gender bərabərliyi və digər aktual mövzular haqqında genişmiqyaslı məlumat və maarifləndirmə kampaniyaları aparır. Qeyd edilmiş fəallıqlar mütəmadi kampaniya xarakterini daşıyır. Hərçənd, yerli özünüidarə nümayəndələrinin bu proseslərdə iştirakının yüksəldilməsinə, eləcə də birbaşa kommunikasiya, media vasitələri və müasir kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi yolu ilə informasiyanın intensiv və səmərəli çatdırılması və yayımlanmasında ehtiyac yarandı.

3.6. Sosial-iqtisadi şərait və imkanlar

Ölkənin bütün vətəndaşları üçün bərabər sosial-iqtisadi imkanların yaradılması vətəndaş inteqrasiyası nöqteyi-nəzərindən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu məqsədlə, etnik azlıqlara mənsub vətəndaşların sosial-iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsinə dəstək göstərmək, habelə müvafiq dövlət proqramlarından və xidmətlərindən istifadənin yaxşılaşdırılması olduqca vacibdir.

Gürcüstanın hər bir vətəndaşının sosial və iqtisadi bərabərliyi qanunla təmin olunur. Hərçənd, etnik azlıq nümayəndələri iqtisadi hüquqlarının təmin edilməsi və sosial müavinətlərdən faydalanmaq nöqtəyi-nəzərindən əngəllərlə üzləşirlər ki, buna səbəb kimi dövlət dilini bilməmək, coğrafi amillər və məlumatlılığın aşağı səviyyədə olması göstərilir. Etnik azlıqların tələbatına cavab verən sosial-iqtisadi proqramların həyata keçirilməsi olduqca əhəmiyyətlidir, bu isə öz növbəsində, ortaq sosial-iqtisadi layihələr gerçəkləşdirilməsi yolu ilə onlara gürcü dilli əhali ilə işgüzar münasibətlər qurmaq imkanı verəcəkdir.

Son illərdə etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda həyata keçirilmiş dövlət layihələrinin sayı, kiçik və orta biznesin inkişafına və kənd təsərrüfatı fəaliyyətinə dəstək verəcək proqram və xidmətlərin göstərilməsi xeyli artdı. İrimiqyaslı infrastruktur layihələrin həyata keçirilməsi yolu ilə yerlərdə mövcud problemlərin həll edilməsi prosesi davam edir; bura daxildir: kəndlərin qazlaşdırılması, daxili yolların, irriqasiya və içməli su sistemlərinin təşkili, xarici işıqlandırmanın bərpası və s. Eləcə də məktəbəqədər müəssisələrin, məktəblərin, ambulat müəssisələrin tikintisi və bərpası istiqamətində bir sıra proqramlar və layihələr həyata keçirildi. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən infrastruktur layihələrinin sayı dövlətin bu regionlarda ümumi rifahı yüksəltmək və sərmayə qoymaq, eləcə də orada yaşayan etnik azlıqların sosial-iqtisadi imkanlarını genişləndirmək istəklərindən xəbər verir.

2015-2020-ci illərdə Samtsxe-Cavaxetidə gerçəkləşdirilmiş infrastruktur layihələrin (Regionlarda həyata keçiriləsi Layihələr Fondu çərçivəsində) ümumi büdcə dəyəri 136 929 861 lari, Kvemo Kartlidə 191 772 326 lari, Kaxetidə isə 46 801 486 lari təşkil etdi. Eyni zamanda etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrin yüksək dağlıq kəndlərində Yüksək Dağlıq Qəsəbələrin İnkişafı Fondu çərçivəsində, həyata keçirilmiş layihələrin ümumi büdcə dəyəri Samtsxe-Cavaxetidə -11 050 214 lari, Kvemo Kartlidə -3 141 601 lari, Kaxetidə isə 1 854 340 lari təşkil elədi.

Dövlət xidmətləri, proqramlar və yeniliklər haqqında məlumatlılığın yüksəldilməsi kampaniyaları müntəzəm xarakter aldı (o cümlədən, qapı prinsipi və əhali ilə üz-büz dialoqlar və konsultasiyalar yolu ilə). Dövlət idarələri sosial və iqtisadi istiqamətdə sahələr üzrə strategiyalar işləyib hazırlayarkən və proqramları həyata keçirərkən etnik azlıqların ehtiyaclarını nəzərə alırlar.

Region əhalisinin sosial-iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsi nöqtəyi-nəzərdən son illərdə müxtəlif turizm növlərinin inkişafına, yerli istehsala, xalq sənətkarlığının və yaradıcılıq mədəniyyətinin dəstəklənməsinə, festival və sərgi imkanlarının potensialını həyata keçirməyə xüsusi əhəmiyyət verilir. Bu məsələ son illərdə etnik azlıqların sıx yaşadığı bölgələrdə də aktual olmuşdur. 2018-ci ildə, Gürcüstanın İqtisadi və Dayanıqlı İnkişaf Nazirliyinin PHŞ “Təşəbbüslər və Texnologiyalar Agentliyinin” “İnkişaf naminə internet” proqramı çərçivəsində internet vauçerlərin paylanılmasına başlandı. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda (Kvemo Kartli, Kaxeti, Samtsxe-Cavaxeti) ümumilikdə 126 vahid 150 lari dəyərində vauçer verilmişdi.

Dəqiq statistikadan istifadə etnik azlıqların sosial-iqtisadi gücləndirilməsinə nail olmaq üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dəlil əsaslı siyasətin həyata keçirilməsi baxımından statistik məlumatların toplanması metodologiyası və mülki siyahıya alma formulyarları problem olaraq qalmaqdadır, hansılar ki, etnik azlıqların statistik göstəricilərinə dair məlumatların toplanmasına və davam edən proseslərin dinamikasının təhlilinə imkan vermir. Obyektiv və əlçatan məlumatların mövcudluğu, məşğulluq problemlərinin analizi və həlli, regionun iqtisadi inkişafının strateji planlaşdırılması üçün xüsusilə əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan rəsmi statistika sisteminin tənzimlənməsi və inkişafının təmin edilməsi üçün tədbirlərin görülməsinə ehtiyac var.

3.7. Mədəniyyətlərarası dialoq

Müntəzəm olaraq, transformasiyaya məruz qalan multietnik cəmiyyətdə dözümlülük və fərqliliyə hörmətlə yanaşmaya böyük önəm verilir. Demokratiyaya, insan hüquqlarına və bərabərliyə yönəlik dəyərlərin kök salması üçün mühüm addımlar atıldı, lakin keçirilmiş tədqiqatlar onu göstərir ki, Gürcüstan vətəndaşlarının 37,36%-i müvafiq məlumatların olmaması səbəbi ilə etnik müxtəlifliyə müsbət münasibət bəsləmir²³. Öz növbəsində, həm paytaxtda, həm də etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda maariflənməyə dəstəyin verilməsi olduqca vacibdir.

Bərabər və tolerant mühitin bərqərar edilməsi baxımından mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi, Gürcüstanda yaşayan etnosların yaxınlaşması və vahid vətəndaş özünüdərkinin yüksəldilməsi ehtiyacları mövcuddur. Etnik azlıqların identikliyinə və orijinallığının qorunması və təşviqi Vətəndaş Bərabərliyi Strategiyasının həyata keçirilməsi prosesində mühüm komponent idi. Fərqli etnik qrupların sosial-mədəni kimliyini müəyyənləşdirən dəyərlər, maddi və qeyri-maddi mədəni irsi abidələr və ənənələr ölkənin bənzərsiz bir mədəni müxtəlifliyini yaradır, hansıların ki, populyarlıq dərəcəsi bizim multietnik cəmiyyətimizdə tolerant münasibətlərin və qarşılıqlı hörmətin möhkəmlənməsini əhəmiyyətli dərəcədə şərtləndirir. Bu məqsədlə, dövlət teatrların, muzeylərin, mədəniyyət mərkəzlərinin fəaliyyətini maliyyələşdirir; aşağıdakı layihələr həyata keçirilirdi: albom və tərcümələrin nəşri, ədəbi və mədəni axşamların, festivalların keçirilməsi – “Rəngarəng Gürcüstan”, “Bir səma altında - mədəniyyətlərin dialoqu multietnik incəsənət festivalı”, “Bütün mədəniyyətlər fərqlidir, lakin bərabərdir” və s. Bütün bunlar etnik azlıqların mədəniyyətlərinin populyarlaşdırılmasına və dəstəklənməsinə yönəldilmişdir.

Etnik azlıqların mədəni irsini qorumaq məqsədilə abidələrin inventarlaşdırılması, reabilitasiyası və mədəni irsi abidə statusunun verilməsi prosesi davam edir. Etnik azlıqların mədəniyyət müəssisələri, o cümlədən, muzeylər, teatrlar, kitabxanalar və mədəniyyət mərkəzləri dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir.

---

²³Caucasus Research Resource Centres (CRRRC-Georgia), „Hate Crime, Hate Speech and Discrimination in Georgia, Attitudes and Awareness“, baseline study of the Council of Europe project „Fight against discrimination, hate crimes and hate speech in Georgia“, November 2018

Lakin mədəniyyətlərarası dialoqu təşviq etmək məqsədilə, bu istiqamətdəki fəaliyyətləri daha da gücləndirmək və müxtəlif etnik qrupların nümayəndələrinin birgə iştirakını təmin etmək lazımdır.

3.8. Gender bərabərliyi

Vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyası üzrə dövlət siyasətinin gerçəkləşdirilməsi prosesində gender əsaslı diskriminasiya ilə mübarizə, ictimai baxışların transformasiyası, qərar qəbuletmə prosesində və ya sosial-iqtisadi sahələrdə qadınların iştirakının yüksəldilməsi hərtərəfli prioritetdir. Müvafiq olaraq, etnik azlıq nümayəndəsi qadınların gücləndirilməsi vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyanın ən vacib aspektlərindən biridir.

Gender problematikasi əsasən qızlarla qadınların tam ümumi və ali təhsil almaq istiqamətində hələ də mövcud baryerlərdə və mülki-siyasi proseslərdə iştirakında özünü göstərir, hansı ki, çox vaxt stereotiplərin təsiri, insan hüquqlarının və inkişafın rəngarəng imkanları haqqında informasiyanın azlığı ilə bağlıdır. Təhsil pillələrinə görə nisbətlərin dəyişməsi Azərbaycan dilli məktəblərdə xüsusilə nəzərə çarpır. Belə ki, əgər baza pilləsində Azərbaycan dilli məktəblərdə qızlar 47,2%-i təşkil edərsə, artıq orta pillədə onların payı 42,10% -ə qədər azalır.

Məktəblər tərəfindən həmçinin valideynlərin qızların ali təhsil almasına mane olması halları da qeydə alınmışdır. Lakin orta pillədə erkən nikah və ya ailə tərəfindən verilmiş qərar səbəbi ilə təhsildən ayrılma ümumi təhsil almaq proseslərinin ləngidici faktoru olaraq qarşımıza çıxır, hansı ki, həm qızların sağlamlığına, həm də sonrakı təhsil və inkişafına, potensialının reallaşdırılması və qarşıdakı iqtisadi fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir.

Etnik azlıq nümayəndəsi qadınların böyük hissəsi mülki və iqtisadi cəhətdən ailədən asılıdır. Kök salmış ənənələrə müvafiq olaraq onlar nadir hallarda ailə mülkündən və yaxud mirasından pay tələb edirlər.

Etnik azlıqlara mənsub qadınların siyasi və vətəndaş iştirakçılığını gücləndirmək, mülki və iqtisadi müstəqillik imkanlarını yaratmaq üçün onların təhsilinə və iqtisadi və ticarət fəaliyyətlərinin təşviqinə böyük əhəmiyyət verilir. Qadınların gücləndirilməsi onların hüquqlarının qorunmasını, maliyyə və digər resurslara əlçatanlığının təkmilləşdirilməsini, müstəqil seçim etmək hüququnun həyata keçirilməsi və inkişafını təmin edir.

Son illərdə dövlət qadınların maariflənməsi, müxtəlif aktual problemlərlə bağlı onlarda məlumatlılığın yüksəldilməsi yolu ilə gücləndirilməsinə mühüm diqqət ayırırdı. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrdə “Qadın otaqları”, bir növ qadınları dəstəkləyən mexanizm işə salındı, bu çərçivədə qadın hüquqları, erkən nikahlar, ailədə zorakılıq və gender bərabərliyi mövzularında müntəzəm olaraq görüşlər keçirilirdi. Elə həmin bələdiyyələrdə ailədə zorakılıq və ailə əsaslı cinayətin effektiv istintaqı nöqtəyi-nəzərindən 100-ə yaxın müstəntiq xüsusi hazırlıq kursu keçdi.

Müvafiq olaraq, gender əsaslı qeyri-bərabərliyin ləğvi məqsədilə qadın hüquqlarının qorunmasının təşviqi, onların iqtisadi və ictimai həyatda fəal iştirakının dəstəklənməsi və təşviqi, etnik azlıqlara mənsub qadınların gender bərabərliyinin təmin edilməsi istiqamətində ehtiyac və tələblərə əsaslanan fəaliyyət planının hazırlanması və onun səmərəli şəkildə gerçəkləşdirilməsi olduqca əhəmiyyətlidir.

3.9. Dövlət idarəçiliyi və hüquq-mühafizə orqanlarına və mexanizmlərə əlçatanlıq

Etnik azlıq nümayəndələri üçün dövlət idarəçilik, hüquq-mühafizə orqanlarına və mexanizmlərə əlçatanlıq bərabər hüquqlu və ədalətli mühitin yaradılmasını, onların bu orqanlara qarşı etibarının güclənməsini və əməkdaşlığa hazırlığı təmin edir.

Dövlət dilini yetərli səviyyədə bilməmə və tərcümədəki çatışmazlıqlar əksər hallarda etnik azlıq nümayəndələri üçün dövlət inzibati icraat, istintaq və məhkəmələrə effektiv müraciət etmək üçün əngəllər kimi göstərilir, bu da hakimiyyət orqanları ilə bu cür hüquqi münasibətlərin qurulmasında – inzibati icraatın başlaması, ədalətin bərqərar edilməsi və s. – ciddi bir maneədir. Öz növbəsində, müxtəlif dövlət orqanları ilə münasibətləri yaxşılaşdırmaq məqsədilə bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirildi, bu tədbirlər mövcud əngəlləri aşmağa müəyyən dərəcədə kömək etsə də, bu istiqamətdə hələ də çox işlər görülməlidir.

Hüquq mühafizə orqanlarında etnik azlıqların təmsilçiliyinin gücləndirilməsi tələbatı da gündəmədədir. Fəaliyyət Planına əsasən, dövlət hüquq-mühafizə orqanlarına etnik azlıq nümayəndələrinin də cəlb olunması öhdəliyini üzərinə götürüb.

Son illərdə etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrdə özünüidarəetmə orqanlarının nümayəndələrinin və müxtəlif ixtisası olan şəxslərin iştirak səviyyəsinin nəzərəcarpacaq dərəcədə yüksəlməsinə baxmayaraq, ÜHŞ “Zurab Jvaniya adına Dövlət İdarəçilik Məktəbinin” məqsədli proqramlarında, ümumi iştirak səviyyəsi hələ də aşağıdır.

3.10. Gənclərin iştirakı

Ölkənin inkişafı prosesində gənclərin rolu əvəzsizdir. Bu elə bir gücdür ki, gələcəyi yaradır, innovasiyalara və inkişafa doğru can atır. Nəticədə, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı prosesinə öz mühüm töhfəsini verir.

Gənclərin potensialını tamamilə həyata keçirmək, onların inkişafını təmin etmək və firavanlığa nail olmaq, daha yaxşı gələcək perspektivlər üçün uyğun şərait yaradılmalıdır.

Aşağıdakı məsələlər bu baxımdan əhəmiyyətli problemlər hesab olunur: gənc etnik azlıq nümayəndələrinin ictimai həyata və demokratik proseslərə daha az qoşulması, işsizlik problemi, əlçatan

peşə təhsil müəssisələrinin azlığı, qeyri-formal təhsilə və gənclərin məşğulluq proqramlarına girişin qeyri-kafiliyi, regionlarda toplaşma, mədəni və idman fəallığı, əyləncə və istirahət məkanlarının azlığı.

Eyni zamanda, müxtəlif etnik qruplara mənsub gənclərin birlikdə qoşula biləcəkləri mədəni və idman aktivliklərinin olmaması da problem olaraq qalmaqdadır, çünki bu cür fəallıqlar onların sağlamlığına və həyat keyfiyyətinə, yaxınlaşmaya və qarşılıqlı hörmətə müsbət təsir göstərəcək, nəticədə vətəndaş inteqrasiyası prosesinə kömək edəcəkdir.

Eyni zamanda, gənclərə sahibkarlıq səriştələri də daxil olmaqla, əsas inkişaf imkanını verəcək proqramların sayını artırmaq və keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq zərurəti mövcuddur. Sahibkarlıq işində müvəffəqiyyət qazanmaq istəyən gənclərə, peşənin yenidən hazırlığı və təlim proqramları təklif edəcək, kənd təsərrüfatı layihələrini həyata keçirməyə, sahibkarlıq fəaliyyətinə başlamağa, müasir və innovativ texnologiyaları tətbiq etməyə, eləcə də, etnomədəni məhsullar yaratmağa və populyarlaşdırmağa kömək göstəriləcəkdir. Qeyri-formal təhsil kontekstində onların hərtərəfli bacarıqlarının (liderlik, kommunikasiya, qrup işi, tənqidi təfəkkür, problemləri həll etmək və s.) inkişafına yardım ediləcəkdir.

IV. STRATEGİYAYA UZUNMÜDDƏTLİ BAXIŞ, MİSSİYA VƏ DƏYƏRLƏR

Gürcüstan hökumətinin, o cümlədən Dövlət Naziri Aparatının baxışı demokratik, bərabər və bərabərhüquqlu cəmiyyət quruculuğuna əsaslanır. Müvafiq olaraq, cari **Strategiyaya uzunmüddətli baxış** demokratik və hüquqi dövlətin mahiyyətinə əsaslanır, hansı ki, eləcə də etnik cəhətdən müxtəlif cəmiyyətin hər bir üzvünün identikliyinə və mədəniyyətinin müdafiə olunduğu, etnik azlıq nümayəndələrinin ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial və ya mədəni həyatına fəal və effektiv qoşulduğu bir mühiti yaratmaq üçün bərabərliyin cəmiyyətin əsas dəyərlərindən biri kimi tanınmasını və onun effektiv təminatını, bütün şərtləri nəzərə almağı hədəfləyir. Strategiyaya baxış ölkədə mövcud tarixi təcrübəyə və ənənələrə, siyasi və mədəni kontekstə, sosial-iqtisadi vəziyyətin təhlilinə əsaslanır və ölkənin demokratik inkişafı və Avrointeqrasiya perspektivinə uyğundur.

Strategiyaya baxış bərabər, bərabərhüquqlu, inklüziv cəmiyyətin gücləndirilməsini hədəfləyir. Ölkəmizin inkişaf maraqları və mövcud ehtiyaclar naminə, bizim multietnik cəmiyyətin imkanlarının hərtərəfli reallaşdırılması üçün səmərəli pragmatik siyasətin seçilməsi və həyata keçirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Strategiyaya növbəti on illik baxış məhz bu prinsip üzərində qurulmuşdur.

Yerli və beynəlxalq təcrübədən, mövcud resurslardan və innovativ yanaşmalardan istifadə edərək, eləcə də, ictimaiyyətin iştirakı və tərəfdaş təşkilatların dəstəyi ilə ölkədə bərabər, tolerant və rəngarəng mühiti təmin etmək və gücləndirmək **Strategiyanın missiyasını** təşkil edir. Etnik azlıqlarla bağlı dövlət siyasəti hüquqların müdafiəsi, bərabərlik, inklüzivlik, mədəni müxtəliflik prinsipləri və perspektivi ilə

planlaşdırılır və həyata keçirilir. Siyasət nəinki tək-cə etnik azlıq nümayəndələri ilə, habelə gürcü dilli əhali ilə fəal qarşılıqlı əlaqəni nəzərdə tutur.

Strategiyanın əsas dəyərləri və prinsipləri

Cari strategiya hüquqi, sosial və siyasi bərabərlik ideyası üzərində qurulmuş cəmiyyətin xarakterik prinsiplərinə əsaslanır və hamı tərəfindən tanınmış ümumbəşəri dəyərləri bölüşür. Bura daxildir:

- ❖ Qanunun aliliyi;
- ❖ İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi;
- ❖ Bərabərlik və bərabər imkanlar;
- ❖ Ədalət, şəffaflıq və koordinasiya;
- ❖ Mədəni müxtəliflik;
- ❖ İnküzivlik;
- ❖ Məsuliyyət və cavabdehlik;
- ❖ Ölkənin gücləndirilməsinə və inkişafına töhfə vermək;

Strategiyanın hədəf qrupları

- ❖ Etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq Gürcüstan vətəndaşları;
- ❖ Fəaliyyəti strategiya ilə müəyyən edilmiş vəzifələrin icrası ilə əlaqəli dövlət qurumlarının nümayəndələri;
- ❖ Yerli özünüidarətmənin nümayəndələri;
- ❖ Vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri;
- ❖ Beynəlxalq tərəfdaşlar;
- ❖ Mütəxəssislər, akademiklər və digər maraqlı tərəflər;

V. STRATEJİ PRİORİTETLƏR, MƏQSƏDLƏR VƏ VƏZİFƏLƏR

Etnik azlıqların hərtərəfli inteqrasiyasına və vətəndaş bərabərliyinə nail olmaq üçün situasiya təhlili əsasında məqsədlər müəyyənləşdirildi və strateji prioritetlərə müvafiq olaraq, vəzifələr planlaşdırıldı.

STRATEJİ PRİORİTET 1- İNTEQRASIYANI DƏSTƏKLƏMƏK ÜÇÜN DÖVLƏT DİLİ

Ölkədə demokratik prinsipləri gücləndirmək və multietnik cəmiyyətin hərtərəfli inteqrasiyası üçün dövlət dili bilivi ən vacib ön şərt və mühüm faktordur. Daha dəqiq desək, etnik azlıq nümayəndələrinin

ölkənin inkişafı prosesində fəal iştirakı, onların yüksək keyfiyyətli insan kapitalı kimi inkişaf etdirilməsi, informasiyanın əlçatanlığı, siyasi iştirakçılıq, məşğulluq, dövlət proqramlarına qoşulmaq və xidmətlərdən səmərəli şəkildə istifadə etmək üçün, ölkədə yaşayan müxtəlif etnik qruplar arasında kommunikasiyanın təmin edilməsi və mədəniyyətin və ənənələrin paylaşılması üçün. Məhz buna görə də, gürcü dilinin tədrisi vətəndaş bərabərliyi siyasətinin başlıca prioriteti hesab olunur.

Müvafiq olaraq, qarşıdakı strategiyanın birinci prioriteti –**İnteqrasiyanı dəstəkləmək üçün dövlət dili** etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bölgələrdə dövlət dili biliyini yüksəltmək və ictimai məkanda istifadəsini dəstəkləmək yolu ilə dövlət dili statusunun gücləndirilməsini nəzərdə tutur. Belə ki, yetkinlərin həm formal, həm də və qeyri-formal təhsil seqmentində möhkəmlənmiş və davam edən proqramlarla bağlı daha miqyaslı, praqmatik, davamlı, standartlaşdırılmış və təşviqata yönəlik dövlət dilinin **tədrisinə dəstəyin göstərilməsi** davam edəcəkdir.

Dövlət dilinin tədrisinin gücləndirilməsi məqsədinə nail olmaq üçün təhsilin hər bir pilləsində (məktəbəqədər, ümumi, peşə və ali təhsil müəssisələri), eləcə də, yetkin və qeyri-formal təhsil proqramlarında, dövlət dilinin tədrisinin təkmilləşdirilməsi üçün yeni yanaşmaların tətbiq edilməsi üçün yeni məqsədlər müəyyənləşdirildi. Strategiya çərçivəsində müəyyən edilmiş hər bir vəzifə inteqrasiyanın perspektivindən dolayı, dövlət dilinin tədrisinə xidmət edir.

2019-cu ildə keçirilmiş tədqiqat²⁴ nəticələri onu göstərdi ki, dövlət dili biliyi nöqtəyi-nəzərindən əhəmiyyətli dəyişikliklərə nail olmaq və vahid dövlət məkanında etnik azlıq nümayəndələrinin hərtərəfli inteqrasiyası üçün tək-cə dövlət dilinin təməl kommunikasiya səriştələri kifayət deyil. Buna görə də “Gürcüstan Təhsil və Elm Strategiyası 2022-2030-cu illərdə” sənədində etnik azlıqların təhsil siyasətinə genişmiqyaslı, birləşdirilmiş və hərtərəfli konseptual baxış nəzərə alınacaqdır. Bütün bunlar vahid kompleks siyasətin aparılmasına və qırılmaz təhsil zəncirinin yaradılmasına (məktəbəqədər təhsildən başlamış, ümumi, peşə, ali təhsil də daxil olmaqla, peşə təhsilinə qədər) əsaslanır. Məktəbəqədər və ümumi təhsil mərhələlərində dövlət dilinin müvafiq metodologiya ilə tədrisinə başlamaq və mövcud yanaşmaları təkmilləşdirmək üçün kompleks tədbirlərin keçirilməsi planlaşdırıldı. Tədris proqramlarının, resursların keyfiyyətinin (o cümlədən, ikinci dil kimi gürcü dili dərsləklərinin), müvafiq ixtisaslı pedaqoqlarla təmin etmək və tədris metodikasının təkmilləşdirilməsi ilə paralel olaraq, gürcü dilinin öyrədilməsi proqramlarında **inteqrasiya komponentinin**, geniş yayılmış bir mövzu kimi birləşdirilməsi, eyni zamanda gürcü dilinin praktiki danışıq komponentinin gücləndirilməsi müəyyənləşdirilmişdi.

Müxtəlif obyektiv şəraitə görə formal təhsil sistemində gürcü dilini öyrənə bilməyən, lakin indi dövlət dilini öyrənmək istəyən etnik azlıqların yetkin nümayəndələri üçün ÜHŞ “Zurab Jvaniya adına Dövlət İdarəçilik Məktəbi” həm sinif, həm də distant və hibrid proqramlar çərçivəsində, mövcud tədris

---

²⁴Dövlət dilinin tədrisi proqramının effektivliyinin tədqiqi, Jvaniya Məktəbi, 2019-cu il.

mərkəzlərinə və yaşayış yerlərinə mobil pedaqoq qrupların göndərilməsini və dövlət dilinin tədrisi kursunun tələbata uyğun aparılmasını təmin edir. Dövlət dilinin tədrisi proqramının modifikasiyası nəticəsində məktəb tərəfindən inteqrasiya komponenti işlənib hazırlandı və tətbiq edildi. Xüsusilə, müxtəlif yaş qrupuna mənsub insanların dövlət dilini öyrənməsinə, peşəkar söz ehtiyatına yiyələnməsinə, sinif otağından kənar, real məkanda gürcü dilindən istifadə etməsinə və onların peşəkar məkana inteqrasiyasına, ortaq layihələrin həyata keçirilməsinə kömək edəcəkdir.

Eyni zamanda, məqsədyönlü fəaliyyətlərlə: qeyri-gürcü dilində danışıqlar üçün dövlət dili səlahiyyətlərinin gücləndirilməsi məqsədilə, müsabiqələrin, düşərgələrin, mübadilə proqramlarının və başqa tədbirlərin keçirilməsi və s. dövlət dilini təbliğ edəcək və elə proqramların təşəbbüsü və həyata keçirilməsi üçün səylər göstəriləcək ki, bunlar etnik azlıqların sıx yaşadığı regionlarda **dövlət dilinin populyarlaşdırılmasını** və dövlət dilinin **fəaliyyətinin dəstəklənməsini** təşviq edəcəkdir.

Eyni zamanda, dövlət sektorunda kargüzarlıq işlərində dövlət dilinin istifadəsinə də diqqət yetiriləcəkdir.

Reklam lövhələrində, binalarda və ticarət mərkəzlərində mövcud yazıların nəzarəti həyata keçiriləcəkdir. Dövlət sistemində işləyən şəxslər üçün dövlət dilinin tədrisi məqsədilə müvafiq proqramlar işlənib hazırlanacaq və həyata keçiriləcəkdir. Gürcü dilini öyrənmək istiqamətində motivasiyanın yüksəldilməsi üçün işlər bir neçə səmtdə aparılacaqdır: dövlət dili biliyinin əhəmiyyəti barədə məlumatlılığın artırılması, uğurlu məşğulluq perspektivləri və peşə əlaqələrinin təmin edilməsi üçün dil biliklərinin əhəmiyyətinin dərk edilməsi, dil öyrənmə imkanları haqqında informasiyanın yayılması və s.

Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrdə dövlət sektorunda kargüzarlığın dövlət dilində aparılması, reklam lövhələrinin, idarələrin üzərindəki yazıların, qəsəbələrin adlarının və yol marşrutları və yol işarələrinin üzərində gürcü yazılarının istifadəsinin monitorinqi keçiriləcəkdir. Qiymətləndirmələr aparıldıqdan sonra, Dövlət Dili Departamenti tərəfindən qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin nəzərə alınması yolu ilə dövlət dilinin hərtərəfli fəaliyyətini dəstəkləyəcək yardımçı tədbirlər həyata keçiriləcəkdir.

Qeyd edilməlidir ki, etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət dilinin tədrisinin gücləndirilməsi ilə birlikdə, azlıqların ana dilinin tədrisi keyfiyyəti də yaxşılaşdırılacaq və tələbata uyğun, ikidilli kadrların işlə təmin edilməsi və tərcümədən istifadə imkanları dəstəklənəcək.

Məqsəd 1. Etnik azlıq nümayəndələri üçün dövlət dili tədrisinin gücləndirilməsi

Vəzifə 1.1 Formal təhsildə (məktəbəqədər, ümumi, peşə və ali təhsil) dövlət dilinin tədrisinin gücləndirilməsi və populyarlaşdırılması;

Vəzifə 1.2 Yetkinlərin və qeyri-formal təhsildə dövlət dili biliyinin gücləndirilməsi

Məqsəd 2. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət dilinin populyarlaşdırılması

Vəzifə 2.1. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda dövlət dilinin populyarlaşdırılması, fəaliyyətinin dəstəklənməsi və istifadəsinə nəzarət.

STRATEJİ PRİORİTET 2 – KEYFİYYƏTLİ TƏHSİLƏ ƏLÇATANLIQ

Təhsil inteqrasiyanın vacib üsullarından biridir və müxtəlif etnik qruplara mənsub vətəndaşlar arasında milli dəyərlərin yayılmasını və onların sosiallaşma keyfiyyətini şərtləndirir, bu isə öz növbəsində, ölkədə vətəndaş bərabərliyi mədəniyyətinin yüksəldilməsinə mühüm təsir göstərir. Təhsil hər bir vətəndaşa müvafiq bilik və məlumat əldə etməyə, münasibətlər yaratmaq və öz potensialını reallaşdırmağa, iqtisadi rifah qazanmağa və ölkədə gedən proseslərdə hərtərəfli iştirak etməyə yardım edəcək bacarıqları inkişaf etdirmək imkanını verir. Müvafiq olaraq, təhsilin bütün pillələrinə -məktəbəqədər, ümumi, peşə, ali, eləcə də yetkinlərin və qeyri-formal təhsil -əlçatanlıq səviyyəsinin və keyfiyyətinin davamlı yüksəldilməsi cari strategiyanın prioritetini təşkil edir.

Gürcüstanda etnik azlıqların təhsili ilə bağlı vahid siyasətin işlənilib hazırlanması **keyfiyyətli təhsilə əlçatanlığın** təmin edilməsi və mövcud problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün əsas şərtidir. Bu çərçivədə ilk öncə, islahatların həyata keçirilməsi üçün insan resurslarının təmin edilməsi nəzərdə tutulur – qeyri-gürcü dilli məktəblərin gələcək müəllimlərinin universitet hazırlığı, fəaliyyət göstərən müəllimlərin tələb və maraqlarını nəzərə alan peşəkar inkişaf siyasətinin işlənilib hazırlanması, onlara dövlət dilinin öyrədilməsi istiqamətində dəstəyin göstərilməsi.

Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda məktəbəqədər təhsil imkanlarının, eləcə də əlçatanlığın genişləndirilməsi **müvafiq infrastrukturun** inkişafını, keyfiyyətli məktəbəqədər təhsil üçün müvafiq şəraitin yaradılmasını və resursların səfərbər olunmasını tələb edir. Məktəbəqədər təhsil yeniyetmənin koqnitiv, sosial və linqvistik bacarıqlarının və sərişələrinin inkişafına kömək edir və əksərən məktəbə hazırlığı müəyyənləşdirir. Buna müvafiq olaraq, məktəbəqədər təhsilin təmin edilməsi məqsədilə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi zərurəti meydana çıxır. Məktəbəqədər təhsil mərhələləri üzrə tərbiyə spesifikasiyasından tərbiyə-təhsil yanaşmasına keçid etmək üçün müvafiq dəstəkləyici tədbirlərin keçirilməsi və bütün məktəbəqədər müəssisələrdə məktəbə hazırlıq proqramlarının məcburi rejimdə tətbiqinə başlansın.

Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionların qeyri-gürcü dilli məktəblərində ikidilli təhsil üzrə yeni modelin tətbiqinin genişləndirilməsi planlaşdırılır, hansı ki, “Yeni məktəb” modelinin prinsiplərini nəzərə alaraq üçüncü nəsil Mili Tədris Planının tətbiqi çərçivəsində davam edir.

Bilinçli təhsilin spesifikasından irəli gələrək, fənn və dilin inteqrasiyalı şəkildə tədrisi metodologiyasını nəzərə alaraq, eləcə də mövcud problemlərin öhdəsindən gəlmək üçün, müəllimlər həm gürcü dili üzrə (dil biliyi səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün), həm də fənlər üzrə istiqamətlər və gürcü dilində fənnin tədrisi bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi üçün müəllimlər yenidən hazırlanma kurslarını keçməlidirlər. Həmçinin yüksək keyfiyyətli dərsliklərin, o cümlədən, “gürcü dili ikinci dil kimi” dərsliyinin, eləcə də ana dilində dərsliklərin yaradılması üçün maksimum səy göstərilməlidir.

İnteqrasiya məqsədlərinə çatmaq üçün məktəb dərsliklərinin **Gürcüstanda mövcud müxtəlifliyi əks etdirməsi** və stereotip və ya diskriminasiya terminologiyasından²⁵qorunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Eyni zamanda, müəllimlərin bu mövzularla bağlı məlumatlılıq səviyyəsini yüksəltmək lazımdır.

Strategiya **dövlət dilinin** yüksək səviyyədə tədrisinin təmin edilməsinə, eləcə də **ana dilinin tədrisinə** qayğının göstərilməsinə böyük əhəmiyyət verir ki, həm çoxsaylı, həm də azsaylı etnik qrup nümayəndələrinə ana dillərini daha yaxşı mənimsəmək imkanları verilsin. Bu işə öz növbəsində, bu dillərin qorunub saxlanılmasına və inkişafına təkan verəcəkdir. Qeyd edilmişlər etnik azlıqların dillərinin tədris standartlarının inkişaf etdirilməsini, məktəblərdə işləyən ana dili mütəxəssislərinin peşəkarlığının artırılmasını, yeni kadrların hazırlanmasını, pedaqoqların qiymətləndirilməsi sisteminin tətbiqini və müvafiq tədris vəsaitlərinin yaradılmasını tələb edir. Öyrənmə-öyrətmənin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üçün məktəbəqədər və məktəb səviyyəsində pedaqoqların peşəkarlığının yüksəldilməsi məqsədilə tərbiyəçi-pedaqoqların və müəllimlərin hazırlanması, qiymətləndirilməsi və təşviqi mexanizmlərinin tamamilə işə salınması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təhsil sahəsində cari islahatların effektivliyi üçün təhsil müəssisələri rəhbərlərinin, eləcə də inzibati-texniki heyətin peşəkar inkişafı intensiv rejimdə həyata keçirilməlidir.

Təhsildən kənar qalmış etnik azlıq nümayəndələrinin, o cümlədən SİM, XQE şəxslərin və qaraçı icmalarının nümayəndələrinin, ailə üzvlərinin qərarı ilə erkən nikah və ya əmək fəaliyyətinə qoşulduğuna görə təhsildən uzaq qalmış şəxslərin təhsil məkanına inteqrasiyası məsələsi hələ də həllini gözləyir.

Vətəndaş bərabərliyi və mədəni müxtəlifliyin populyarlaşdırılması və təşviqi ilk növbədə formal və qeyri-formal təhsil məkanında həyata keçirilməlidir. Məktəbəqədər, məktəb, peşə və ali təhsil müəssisələrində tolerant və inklüziv təhsil mühitinin yaradılması, eləcə də, dərsliklərə mədəni müxtəliflik məsələlərinin daxil edilməsi, müvafiq layihələrin icrası, o cümlədən idarə rəhbərliyinin və pedaqoqların məlumatlılığının artırılması istiqamətində, müxtəlif etnik azlıqların və çoxluq nümayəndələrinin birgə mədəni, maarif, idman proqramlarının və fəallıqların təşkili və həyata keçirilməsi.

---

²⁵Third Opinion on Georgia, p. 17, <https://rm.coe.int/3rd-op-georgia-en/1680969b56>

Etnik azlıq nümayəndələri üçün ali təhsilə əlçatanlığın yüksəldilməsi üçün “Gürcü dili hazırlığı üzrə təhsil proqramı” (və ya “1+4 təhsil proqramı”) dəyişməyi və yeni çağırışlara uyğunlaşmağı tələb edir.

Məqsəd 3. Təhsilin bütün səviyyələrində etnik azlıq nümayəndələri üçün yüksək keyfiyyətli təhsilə əlçatanlığın təmin edilməsi

Vəzifə 3.1 Məktəbəqədər təhsilə əlçatanlığın yüksəldilməsi və keyfiyyətin təmin edilməsi;

Vəzifə 3.2 Keyfiyyətli ümumi təhsilə əlçatanlığın təmin edilməsi;

Vəzifə 3.3 Etnik azlıqların peşə və ali təhsil almaq istiqamətində dəstəklənməsi;

Məqsəd 4. Tolerant və inklüziv təhsil mühitinin təşviqi

Vəzifə 4.1 Təhsildən kənar qalmış etnik azlıqlara mənsub şəxslərin (SİMŞ və qaraçılar) təhsil imkanlarının reallaşdırılmasına yardım etmək;

Vəzifə 4.2 Formal və qeyri-formal təhsildə vətəndaş bərabərliyinin dəstəklənməsi və mədəni müxtəlifliyin populyarlaşdırılması.

STRATEJİ PRİORİTET 3 - BƏRABƏRLİK, VƏTƏNDAŞ VƏ SİYASİ İŞTİRAKÇILIQ

Vətəndaş bərabərliyi baxımdan əldə edilmiş tərəqqinin davamlı artımı bu strategiyanın prioritet istiqamətini təşkil edir. Hökumətin başlıca məqsədi etnik azlıqların özünəməxsusluğunu mühafizə etməkdən, azlıq nümayəndələrinin vətəndaş mövqeyi və baxışlarının ictimai-siyasi inkişafına dəstək verməkdən, **bərabərlik prinsiplərinin effektiv reallaşdırılmasını**, multietnik cəmiyyətdə etibarın, əməkdaşlığın, tolerantlığın, müxtəlifliyə hörmətin (həmçinin, onu qəbul etmək) gücləndirilməsini təmin etməkdən ibarətdir.

Bu səbəbdən, Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya Strategiyası bir tərəfdən siyasi həyatda etnik azlıqların formal, kəmiyyət baxımdan artmış təmsilçilik və iştirakçılığına, digər tərəfdən isə etnik azlıq icmasının və bütövlükdə, ictimaiyyətin hüquqi, peşəkar gücləndirilməsinə istiqamətlənib, bu isə uğurlu vətəndaş inteqrasiyası siyasətinin mühüm şərtini təşkil edir.

Bu məqsədin təmin edilməsi növbəti sahələri əhatə edir: etnik azlıqlar haqqında məlumatlılığın artırılması, siyasi iştirakçılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, vətəndaş təmsilçiliyinin yaxşılaşdırılması, media və informasiyaya əlçatanlığın yüksəldilməsi.

Bərabər və tolerant mühitin yaradılması məqsədilə müvafiq tədbirlərin keçirilməsi cari strategiyanın vətəndaş iştirakçılığının gücləndirilməsinə yönəlik vəzifələrinin məqsədini təşkil edir. Bu nöqtəyi-

nəzərdən, etnik azlıqların dərk edilmiş və sərbəst seçim etməyə imkan yaradacaq **bərabər seçki mühitinin inkişaf etdirilməsi** əsas məqsəd kimi qavranılır.

Yuxarıda toxunduğumuz məsələ etnik və ya mədəni fərqlərdən asılı olmayaraq, hər bir vətəndaşa, o cümlədən, azsaylı və pərakəndə halda yaşayan etnik azlıq nümayəndələrinə də şamil olunur. Vətəndaş inteqrasiyası prosesində etnik azlıqların icmalarında gender bərabərliyinin təmin edilməsi prinsipinin tətbiqi də nəzərə alınmışdır.

Çoxmillətli cəmiyyət nümayəndələrinin öz hüquqlarının mahiyyətini düzgün başa düşmələri və daha çox rifah və ləyaqətli bir həyat əldə etmələri üçün mövcud hüquqi və institusional çərçivədə həyata keçirə bilmələri, eləcə də gender bərabərliyinin dəstəklənməsi və cəmiyyətdə tolerant əhval-ruhiyyənin gücləndirilməsinə kömək etmək üçün Strategiya etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, bizim ölkə vətəndaşlarının məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədini daşıyır. Hər kəsin öz hüquqlarını müdafiə edə bilməsi, başqalarının hüquqlarını pozmaması və onların hüquqlarının pozulmasına göz yummaması üçün Dövlət bu istiqamətdə informasiya xarakterli tədbirlərin keçirilməsinə öz dəstəyini göstərəcək. Demokratik cəmiyyətdə nəinki təkəcə öz hüquqlarını həyata keçirmək, habelə vəzifə və öhdəliklərini yerinə yetirmək baxımdan öz rolunu daha yaxşı dərk etməlidir.

Etnik azlıq nümayəndələrinin **iştirakçılığının yaxşılaşdırılması məqsədilə** müxtəlif yeni və əlavə, nəticə yönümlü mexanizmlərin tətbiqi və fəallaşdırılması, eyni zamanda, mövcud olanların təkmilləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda özünüidarə orqanlarında işləyən dövlət qulluqçularının peşəkar gücləndirilməsi, onların fəaliyyəti üçün zəruri analitik və dəqiq peşə bacarıqlarının daimi inkişafı və təkmilləşdirilməsi olduqca vacibdir.

Strategiya çərçivəsində dövlət qurumlarının fəaliyyətinin daha da gücləndirilməsi və daha da koordinasiyalı təşkili planlaşdırılır. Bu məqsədlə **Hökumət Komissiyası-İdarələrarası İşçi Qruplar gücləndirilməli** və Gürcüstan Xalq Müdafiəçisi Aparatı yanında Milli Azlıqlar Şurası ilə əməkdaşlığı dərinləşdirilməlidir. Hökumət Komissiyası çərçivəsində tematik işçi qrupları fəaliyyətlərini daha intensiv şəkildə davam etdirəcəklər, bu isə müxtəlif məsələlərin müzakirəsinə QHT-lərin, ekspertlərin və başqa əlaqədar şəxslərin qoşulmasına imkan verəcəkdir. İş formatı daha da nümayəndəli olacaq, belə ki, onun fəaliyyətində Kvemo Kartlinin, Samtsxe-Cavaxetinin və Kaxeti regionunun dövlət qəyyumlarının, ictimai yayım və Gürcüstan Mərkəzi Seçki Komissiyası nümayəndələri də təmsil olunacaqlar.

Yerli səviyyədə qərar qəbul etmə prosesində etnik azlıq nümayəndələrinin iştirakçılığının yüksəldilməsi məqsədilə Kvemo Kartli və Kaxeti bölgəsində Dövlət Qəyyumu-Qubernatoru Administrasiyasında ictimai-məşvərət şuralarının fəaliyyətinə mütəmadi bir xarakter veriləcəkdir. Samtsxe-Cavaxeti regionunda, eləcə də etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionların bələdiyyələri səviyyəsində daha geniş iştirakçılığa və intensiv kommunikasiya məqsədlərinə nail olmaq üçün analoji məşvərət şuralarının yaradılması vacibdir.

Gender bərabərliyi, gender əsaslı diskriminasiyaya qarşı mübarizə, ictimai baxışların dəyişməsi, qərar qəbuletmə prosesində və siyasi və ya sosial-iqtisadi sahədə qadınların iştirakının yüksəldilməsi Vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya üzrə dövlət siyasəti çərçivəsində mühüm prioritet olacaq. Qadın hüquqları və imkanları haqqında məlumatlılığın yüksəldilməsi və başladılan aktivliklərin dəstəklənməsi, onların ictimai həyatda rollarını əhəmiyyətli dərəcədə artıracaqdır. Həmçinin, **gənclərin siyasi iştirakçılıq və müvafiq dəstəkləyici mexanizmlərin inkişafına** dəstək göstəriləcəkdir. **Gənclərin siyasi-iqtisadi proseslərə** cəlb edilməsi, dövlət şüurunun formalaşmasına yardım etmək və onların ictimai fəaliyyətdə aktivləşməsi məqsədilə, etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda **Gənclərin İştirak Mərkəzləri** açılacaqdır. Mərkəzlər gənclərə maariflənməyə yönəlik mədəni, idman proqramları, onlar üçün maraqlı aktivliklər, konsultasiya xidmətləri təklif edəcək, bununla yanaşı kompüter və internetdən, sosial şəbəkələrdən və elektron kitabxanalardan istifadə etmək və məsafədən təhsil almaq imkanları əldə edəcəklər.

Bundan əlavə müxtəlif etnik qrupların gənc nümayəndələri üçün aktual məsələlərlə bağlı birgə proqramların həyata keçirilməsi perspektivini yaradacaq (donorların dəstəyi ilə) ki, bu da mədəniyyətlərarası dialoqu və real və dayanıqlı inteqrasiya proseslərini yönəltməyə yardım edəcəkdir.

Etnik azlıqların məsələləri ilə bağlı dövlət və vətəndaş cəmiyyəti tərəfindən koordinasiyalı və **proaktiv strateji kommunikasiyanın** yaradılmasına xüsusi önəm verilir, bu isə, öz növbəsində son illərdə artan dezinformasiya fonunda əlahiddə məna qazanır, çünki etnik azlıq nümayəndələri dezinformasiya və informasiya manipulyasiyalarının əsas hədəf seqmentlərindən birini təşkil edirlər. Müvafiq olaraq, qabaqlayıcı məqsədli tədbirlərin keçirilməsi vacibdir. Bu istiqamətdə, etnik azlıqlar tematikasının işıqlandırılması və onların iştirakının təmin edilməsi, eləcə də bərabərlik və özünəməxsusluğun populyarlaşdırılması baxımından **medianın** rolu dəyişməzdir. Ənənəvi və rəqəmsal media cəmiyyətdə baxış və fikirlərin formalaşmasında, yanlış stereotiplərin və doğru informasiyanın müəyyənləşdirilməsində və tolerant əhval-ruhiyyənin bərqərar edilməsində böyük rol oynayır. Eyni zamanda, bərabərlik və özünəməxsusluğun dəstəklənməsi nöqtəyi-nəzərindən, media etnik azlıq nümayəndələrinə media məkanında öz məişətlərini əks etdirən süjetləri izləmək, mövcud problemləri müzakirə etmək, problemlərin həlli yolları ilə bağlı öz baxışlarını ifadə etmək və onlar üçün maraqlı məsələlərlə bağlı məlumat əldə etmək üçün unikal imkanlar yaradır. Müvafiq surətdə, dövlət medianın müstəqilliyini təmin etməklə yanaşı, etnik azlıqların məsələləri, özünəməxsusluğu və müxtəlifliyi ilə bağlı media həssaslığının yüksəldilməsi baxımdan da addımlar atır.

Bu kontekstdə dövlət **bərabərlik və tolerantlıq prinsiplərinin populyarlaşmasını** birgə təşviq etmək baxımdan media təşkilatları ilə əməkdaşlıq etməyə hazırdır. Bununla yanaşı, etnik azlıqların siyasi sosiallaşması və ümumilikdə, vətəndaş inteqrasiyası prosesində onlar üçün ana dilində və ya başa düşdükləri dillərdə informasiyaya əlçatanlığı təkmilləşdirmək və vahid informasiya məkanına qoşulmaq mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İctimai yayım mediaya və informasiyaya əlçatanlıq istiqamətində aparıcı rolu yerinə yetirir, hansı ki, cari sosial, iqtisadi və siyasi proseslər haqqında etnik azlıqların

məlumatlandırılmasına, ümummilli, demokratik dəyərlərin yayılması və möhkəmləndirilməsinə, etnik azlıqların məsələləri ilə bağlı ictimaiyyət arasında məlumatlılığın artırılmasına, etnik azlıqlar tematikasının işıqlandırılması ilə bağlı yüksək peşəkar standartların tətbiqinə yardım etməlidir.

Həmçinin Gürcüstanın etnik müxtəlifliyini, etnik azlıqların ənənələrini və mədəniyyətlərini üzə çıxaracaq verilişlərin hazırlanması da olduqca əhəmiyyətlidir. Etnik azlıqların məskunlaşdığı bələdiyyələrdə regional mediaların inkişafına dəstəyin göstərilməsi, jurnalistlərin və media-institut nümayəndələrinin peşəkar inkişafının planlaşdırılması və həyata keçirilməsi, eləcə də mədəni müxtəliflik məsələləri ilə bağlı məlumatlılığın artırılması kampaniyalarının keçirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Gürcüstanın etnik azlıqlardan ibarət əhalisinin informasiya təminatı və etnik azlıqların dillərində media kontentə (məzmunə) əlçatanlığın yaxşılaşdırılması birbaşa olaraq, azlıqların dillərinə yayım proqramlarının, elektron və çap mediasının yayılmasının genişləndirilməsi və əlçatanlığın yüksəldilməsi ilə bağlıdır. İnformasiya fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsi, milli kanalların signal yayılma arealının genişləndirilməsi, regional televiziya tərəfindən yerli əhalinin başa düşdüyü dildə öz məhsullarını yaratması, inkişaf etdirməsi, Gürcüstanın erməni və Azərbaycan dilli jurnalistlərinin gürcü həmkarları ilə birlikdə media layihələrin dəstəklənməsi baxımdan təxirəsalınmaz tələbat mövcuddur.

İnformasiya təminatının gücləndirilməsi nöqteyi-nəzərdən etnik azlıqların dillərində informasiya verilişləri və layihələr, veb-portalların və informasiyanın ana dilinə tərcüməsi, qeyri-gürcü dilli medianın dəstəklənməsi və media işçilərinin peşəkar inkişafı üçün treninqlər planlaşdırılıb. İnsan hüquqları, dövlət xidmətləri, eləcə də Gürcüstanın Avropa və Avro-Atlantik inteqrasiyasının mənfəət və faydaları, cari proseslər haqqında qapı-qapı kampaniyaları nəzərdə tutulub.

Qeyri-gürcü dilli “Vrstan” və “Gürcüstan” qəzetlərinin dərci davam etdiriləcək, yayılma arealı genişləndiriləcəkdir.

Siyasətin effektivliyi üçün həm çoxluq, həm azlıqlar arasında vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyanın əsas prinsipləri haqqında məlumatlılığın artırılması əhəmiyyətlidir ki, bu yolla, onlar inteqrasiyanın vacibliyini, onun ölkə və hər bir vətəndaş üçün müsbət nəticələrini aydın görə və bunun dövlət və ictimai əhəmiyyətini dərk edə bilsinlər. Bu məqsədlə, Strategiya çərçivəsində etnik azlıq nümayəndələrinə müvafiq informasiyanın çatdırılması və məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi baxımdan ölkə miqyasında hədəflər müəyyənləşdirilmişdir. Tədbirlər bütün müvafiq sahə və istiqamətləri: təhsil, mədəniyyət, media və s. əhatə edəcəkdir.

Ölkədə qüvvədə olan **anti-diskriminasiya qanunvericiliyinin səmərəli icrası və anti-diskriminasiya mexanizmlərinin effektiv işləməsi** bərabər və tolerant mühitin bərqərar edilməsi nöqteyi-nəzərdən, olduqca əhəmiyyətlidir. Son dövrdə keçirilmiş tədqiqatlar və monitorinq hesabatları onu göstərdi ki, cəmiyyətdə anti-diskriminasiya qanunvericiliyi və müvafiq mexanizmlər haqqında qeyri-dəqiq

məlumatlara sahib olmaq bu baxımdan vacib problemdir. Keçirilmiş tədqiqatlara əsasən, Gürcüstanda hər beş nəfərdən yalnız birinin 2014-cü ildə dövlət tərəfindən qəbul edilmiş “Diskriminasiyanın bütün formalarının ləğvi haqqında” qanun və müvafiq icra mexanizmləri haqqında məlumatı var.

Həmçinin anti-diskriminasiya mexanizmlərinin effektivliyinin yüksəldilməsi və dəstəklənməsi, etnik azlıqların məsələləri ilə bağlı hakimlərin, prokurorların və hüquq-mühafizə sisteminin nümayəndələrinin, eləcə də vəkillərin həssaslığının artırılması, standartların təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq yanaşmalara uyğunlaşdırılması olduqca vacibdir.

Etnik azlıqların bəzi hallarda hüquqlarını qorumaq üçün anti-diskriminasiya mexanizmlərdən istifadə etmək imkanlarından məhrum ola biləcəyini nəzərə alaraq, dövlət onlara keyfiyyətli və vaxtında **hüquqi yardım** göstərir. Gürcüstan ərazisini tamliqlə əhatə edən hüquqi xidmət büroları və konsultasiya mərkəzlərinin vasitəsilə, etnik azlıq nümayəndələrinə onların başa düşəcəyi dildə ədliyyə və hüquqi yardım göstəriləcəkdir. Bu məqsədlə tələbatlara uyğun, hüquqi yardım xidmətinin əlavə ikidilli peşəkar kadrlarla təmin edilməsi icra olunacaqdır. Paralel rejimdə, əhali arasında bu təşkilatın imkan və xidmətləri haqqında məlumatlılığın yüksəldilməsi üçün kampaniyalar və fəaliyyətlər keçiriləcəkdir.

Yuxarıdakılara nail olmaq üçün aşağıdakı məqsədlər müəyyənləşdirilmişdir:

Məqsəd 5. Vətəndaş, siyasi və dövlət idarəçiliyinin bütün səviyyələri üzrə iştirakçılığın yaxşılaşdırılması

Vəzifə 5.1 Etnik azlıq nümayəndələrinin idarəçilik və özünüidarəetmə proseslərinə cəlb olunmasını təşviq etmək;

Vəzifə 5.2 Etnik azlıq nümayəndələri üçün aktiv və passiv seçki hüquqlarının səmərəli realizə mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi;

Məqsəd 6. Media və informasiyaya əlçatanlığın təkmilləşdirilməsi

Vəzifə 6.1 Etnik azlıqların dillərində media məhsullarının keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması;

Vəzifə 6.2 Media savadlılığın inkişafının təşviqi.

Məqsəd 7. Bərabər və bərabər hüquqlu mühitin möhkəmləndirilməsi

Vəzifə 7.1 İnsan hüquqları, vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasəti və anti-diskriminasiya və gender bərabərliyi məsələləri ilə bağlı vətəndaş şüurunun yüksəldilməsi;

Vəzifə 7.2 Ədliyyə sistemi və hüquq-mühafizə orqanlarının mexanizmlərinə əlçatanlığın artırılması, keyfiyyətli hüquqi yardımın təmin edilməsi.

STRATEJİ PRİORİTET 4 – SOSIAL VƏ İQTİSADI İNTEQRASIYA

Ölkənin **sosial-iqtisadi həyatında** etnik azlıq nümayəndələrinin iştirakı Vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiya siyasətinin uğurlu həyata keçirilməsi üçün mühüm şərtlərdən biridir. Vətəndaş inteqrasiyası sahəsində hələ də mövcud problemlərdən dolayı, etnik azlıq nümayəndələri ölkədə bu istiqamətdə mövcud imkanlar barəsində natamam informasiyaya malikdirlər. Buna görə də çağırışlara vaxtında və effektiv şəkildə cavab vermək, səhiyyə, sosial müdafiə, məşğulluq, peşə təhsili, sahibkarlıq və özünü məşğulluqla bağlı proqram və xidmətlər hazırlamaq üçün etnik azlıqların ehtiyaclarının davamlı araşdırılması və müəyyənləşdirilməsinə xüsusi səylər göstəriləcəkdir. Bu nöqtəyi nəzərdən, bütün diqqət sosial-iqtisadi güzəştlər, imkanlar, müvafiq proqram və dövlət xidmətləri haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə, onlara əlçatanlığın yaxşılaşdırılmasını dəstəkləyən konsultasiya və məşğulluq fəaliyyətlərinə, eləcə də peşəkar hazırlıq və yenidən hazırlanma, məşğulluq imkanlarının artırılmasına, yerli biznesin inkişafının dəstəklənməsi və yeni iş yerlərinin yaradılmasına yönəldiləcəkdir.

İnklüziv iqtisadi siyasət gücləndiriləcəkdir, bu işə əhalinin iqtisadi inkişaf prosesinə hərtərəfli cəlb edilməsini nəzərdə tutur və cəmiyyətin hər bir üzvünün rifahını, sosial bərabərliyini və əhalinin yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmaq məqsədini daşıyır.

Gürcüstan hökuməti 2020-ci il ərzində COVID-19 pandemiyası nəticəsində müxtəlif sahələrdə, orta və uzunmüddətli siyasəti planlaşdırarkən, meydana gəlmiş çağırışları təhlil edir, başqa məsələlərlə birlikdə etnik azlıqların ehtiyaclarına da diqqət ayırır. Etnik azlıqlara dövlət dilində və azlıqların ana dillərində informasiyanın çatdırılması, sosial-iqtisadi hüquqların təmin edilməsinə dəstək istiqamətində maksimum səylər göstəriləcək, virusa qarşı mübarizə məqsədilə informasiya görüşləri və qapı-qapı kampaniyaları, yeni tələbatlara uyğunlaşdırılmış informasiya materiallarının alternativ yollarla yayılmasını, sosial-iqtisadi yardım məqsədilə müxtəlif aztəminatlı sosial qrupların qida və gigiyena məhsulları ilə təminatını həyata keçirəcəkdir.

Strategiya Gürcüstanla Avropa İttifaqı arasında assosiasiya haqqında müqaviləyə söykənir, hansının ki, əsas istiqamətlərindən biri –“Məşğulluq, sosial siyasət və bərabər imkanlar” müxtəlif qruplar, o cümlədən etnik azlıq icmaları üçün, inklüziv məşğulluq bazarı, **sosial-təhlükəsizlik sisteminin**, sosial müdafiənin, sosial iştirak və anti-diskriminasiya siyasətinin aparılmasını nəzərdə tutur. Strategiya ilə qarşıya qoyulan məqsədlər çərçivəsində vəzifələr önə çəkilmişdir, bu vəzifələrin həlli etnik azlıqların gürcü dilli əhali və dövlət qurumları ilə ünsiyyətini artıracaq, eyni zamanda dövlət tərəfindən göstərilən xidmətlərə əlçatanlığı yaxşılaşdıracaq, ekoloji təhlükəsizlik və ekosistemin zərər görmə risklərinin qarşısını almaq imkanını yaradacaq sosial-iqtisadi proqramların həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Dövlət qurumları öz sahə strategiyalarını işləyib hazırlayarkən, **sosial-iqtisadi proqramları** və ya xidmətləri tətbiq edərkən etnik azlıqların ehtiyaclarını və məskunlaşma regionlarının xüsusiyyətini nəzərə alacaqlar. Sosial müdafiə sahəsində proaktiv yanaşmaların tətbiqi, o cümlədən **qadınların və**

gənclərin iqtisadi cəhətdən güclənməsinə dəstəyin göstərilməsi, onların ictimai həyatın müxtəlif sahələrində iştirakının fəallaşdırılması gücləndiriləcəkdir.

Etnik azlıqların **peşə təhsilinə** tam və bərabər əlçatanlığının artırılması peşə təhsil müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi vasitəsilə, peşə müəssisələrində gürcü dilinin tədrisi, əmək bazarına yönümlü peşə təhsil proqramlarının təklif edilməsi, təhsil ocaqları yaxınlığında tələbə yataqxanalarının təşkili, əhalinin yetkin təbəqəsinə peşə üzrə yenidən hazırlanma kurslarının təklif olunması və bazar tələblərinə cavab verən bacarıqlarla təmin olunması məşğulluq imkanlarını əhəmiyyətli surətdə artıracaq və regionlardan mərkəzə, eləcə də qonşu ölkələrə əmək miqrasiyasını azaldacaqdır.

Strategiya etnik azlıqların sıx yaşadığı bələdiyyələrdə **infrastrukturun inkişafını** (yolların, su təchizatı sistemlərinin tənzimlənməsi, qazlaşdırma) və müvafiq rabitə vasitələrinin (internetləşdirilmənin) təmin edilməsini nəzərdə tutur. Yerli ehtiyacları nəzərə alaraq dövlət müvafiq infrastrukturun yaradılmasına və mövcud olanların bərpasına əhəmiyyətli investisiyalar qoyacaqdır. İnfrastruktur və kommunikasiyaların yaradılması və ya bərpası etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı bələdiyyələrdə müxtəlif turizm növlərinin inkişafına kömək edəcəkdir.

Etnik azlıqların ehtiyaclarının hərtərəfli identifikasiyası və strategiya ilə müəyyənləşdirilmiş vəzifələri həyata keçirmək üçün həm çoxsaylı etnoslar, həm də azsaylı etnoslar haqqında **statistik göstəricilərin toplanması**, analizi və əlçatanlığının yaxşılaşdırılması, müvafiq informasiyanın əldə edilməsi olduqca vacibdir. Etnik azlıq nümayəndələrinin özünümüəyyənətmə, konkret etnik qrupa ayırmaq imkanları ilə təmin etmək üçün dövlət Avropa İttifaqının Milli Azlıqların Müdafiəsi üzrə Çərçivə Konvensiyasına dair Məşvərət Komitəsinin tövsiyəsini nəzərə alır. Tövsiyəyə görə, ümumdünya siyahıyaalma formaları hərtərəfli və effektiv özünü identifikasiya imkanlarını təmin etməlidir. Bu məqsədlə, ümumdünya siyahıyaalma prosesində müxtəlif etnik qrup nümayəndələrinin özünümüəyyənətmə və özünü konkret etnik qrupa ayırmaq imkanlarını təmin etmək üçün konkret addımlar atılacaqdır.

Fərdi məlumatların qorunması əsasında toplanan kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri dövlətin etnik azlıqlarla bağlı yürütdüyü siyasətin uğurlu tərəflərini və çağırışları açıq şəkildə nümayiş etdirir, hansı ki, mövcud problemlərin vaxtında müəyyənləşdirilməsinin və müvafiq tədbirlərin planlaşdırılmasının/təhlilinə/həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

Həmçinin həyata keçirilmiş tədbirlərin effektivliyini qiymətləndirmək və fəaliyyət planı ilə planlaşdırılan aktivliklərin və tədbirlərin dəyişdirilməsinə imkan verir. Buna görə dövlət, ictimai həyatın müxtəlif sahələrində etnik azlıqlara dair müvafiq **kəmiyyət və keyfiyyət məlumatlarının** toplanmasına, onların təhlilinə, təhlil nəticəsində müəyyən edilmiş ehtiyaclarla və dəlillərə əsaslanan yanaşmaların işlənilməsinə / tətbiqinə / , qiymətləndirilməsinə lazımi diqqət yetirməlidir.

Etnik azlıqlara mənsub **gənclərin gücləndirilməsi** və inteqrasiya prosesində onların resurslarından effektiv istifadə etmək üçün dövlət ölkədə gənclərin təhsil səviyyəsini yüksəltmək, onlarda dövlət

şüurunu, fəal vətəndaşlıq, liderlik və yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədini qarşısına qoymuşdur. Eyni zamanda, **qadınların gücləndirilməsi məqsədilə** dövlətin sosial proqramlar və xidmətlər haqqında müvafiq məlumatın daha proaktiv çatdırılmasına, müxtəlif proqramlarda onların iştirakının təşviqinə xüsusi diqqət ayrıldı. Qeyd edilmiş kontekstdə məşğulluq bazarında rəqabətə davamlılığı yüksəltmək, potensiallarını reallaşdırma bilmək və siyasi və mülki proseslərdə firavanlığa nail olmaq üçün onlara daha çox sosial funksiyaların verilməsi olduqca əhəmiyyətlidir.

Strategiya çərçivəsində, qadınların iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsinə dəstəyin göstərilməsi torpağa, əmlaka, aktivlərə və digər resurslara bərabər çıxışı, eləcə də sahibkarlıq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi kimi məsələlər də daxil olmaqla qadınların iqtisadi hüquqlarının müdafiəsini əhatə edir. Qadınlara öz iqtisadi hüquqlarını müdafiə etmək imkanını yaradan tədbirlər həyata keçiriləcəkdir ki, bununla qadınlar həm də demokratiyanın inkişafına öz töhfələrini verə biləcəklər. Qadınların iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsi gender bərabərliyinə nail olmaq prosesində də əhəmiyyətli rol oynayır.

Bununla yanaşı, etnik azlıq nümayəndələrinin dövlət qulluğunda məşğulluq imkanlarının təkmilləşdirilməsinə də xüsusi diqqət ayrılacaqdır.

Dövlət qulluğuna etnik azlıqlara mənsub gənclərin cəlb edilməsi, iş bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və ixtisaslaşmanı yüksəltmək məqsədilə “1+4 stajkeçmə proqramının” imkanları daha da inkişaf etdirildi.

Məqsəd 8. Sosial-iqtisadi şərait və imkanların yaxşılaşdırılması

Vəzifə 8.1 Etnik azlıqların dövlətin sosial-iqtisadi proqramlarında iştirakının artırılması;

Vəzifə 8.2 Etnik azlıqların sıx məskunlaşdığı regionlarda infrastrukturun inkişaf etdirilməsi;

Vəzifə 8.3. Qadınların və gənclərin sosial-iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsinə dəstəyin göstərilməsi;

Vəzifə 8.4 Etnik azlıqların, o cümlədən kiçik etnik qrupların fərdi məlumatlarının qorunması və özünümüəyyən etmə əsasında statistik göstəricilərin toplanmasının, təhlilinin və əlçatanlığının yaxşılaşdırılması;

STRATEJİ PRİORİTET 5 – MƏDƏNİYYƏTLƏR ARASI DİALOQ

Cari strategiya sosial-mədəni inteqrasiyanı həm demokratik, həm də inteqrasiya proseslərinin cərəyanına əhəmiyyətli dərəcədə müsbət təsir göstərəcək ümummilli dəyərlərin və prinsiplərin yaradılması üçün təsirli bir mexanizm hesab edir.

Vətəndaş inteqrasiyası proseslərinin səmərəli yönləndirilməsini təmin etmək üçün etnik mənsubiyyətdən asılı olmayaraq, mədəni dəyərlərin və identikliyin qorunması, mədəni müxtəlifliyin populyarlaşdırılması və hörmət mühüm şərti təşkil edir. Müxtəlifliyə və plüralizmə əsaslanan cəmiyyətin inkişafını dəstəkləmək demokratiyanın keyfiyyətini və güclənməsini böyük ölçüdə müəyyənləşdirir. Mədəniyyətlərarası dialoqun effektivliyi multikultural və tolerant mühitin möhkəmləndirilməsi keyfiyyətini şərtləndirir, hansı ki, etnik azlıqların mədəni və dini orijinallığını təşkil edən elementlərin – dilin, mədəni və dini ənənələrin, mədəni irsin qorunması və populyarlaşdırılması, eləcə də müxtəlif etnomədəniyyətlər arasında kommunikasiya ilə bağlıdır. Mədəni müxtəliyin və orijinallığın müvafiq surətdə qorunması və təşviqi baxımdan, etnik qrupların cari ehtiyaclarının tədqiqi nəticələri və analizi əsasında siyasət hədəflərinin dəqiqləşdirilməsi olduqca vacibdir.

Yeniyyətlik çağından həm etnik çoxluq nümayəndələri üçün, həm də etnik azlıqların xüsusiyyətlər ilə bağlı məsələlər: etnik qrupların dili, mədəniyyəti, dini, ənənələri haqqında informasiyanın çatdırılması və məlumatlılığın yüksəldilməsi, cəmiyyətdə dözümlülüyün, fərqliliyin qəbul olunmasına kömək edəcəkdir. Bu işə yekun nəticədə, müxtəlif etnik qrupların harmonik şəkildə birgəyaşayışı üçün ilkin şərti təşkil edir. Bu proses etnik azlıq nümayəndələrinə çoxluq və başqa etnosların mədəniyyəti və ənənələri haqqında informasiyanın çatdırılmasını nəzərdə tutur. Bu məqsədlə strategiya çərçivəsində mədəni bənzərsizlik və ənənələrlə bağlı məlumatlılığın yüksəldilməsinə istiqamətlənmiş tədbirlərin, o cümlədən müxtəlif etnik qrupların iştirakı ilə birgə mədəni-sosial fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi müəyyənləşdirilmişdir.

Mədəniyyətlərarası dialoqun inkişaf etdirilməsi multietnik cəmiyyətlərdə etibar, əməkdaşlığı, dözümlülüyü, fərqliliyə hörmət bəsləməyi və qəbul etməyi təşviq edəcəkdir. Cəmiyyətdə tolerant mühitin gücləndirilməsi məqsədlə kompleks siyasətin keçirilməsi Gürcüstanın mədəni müxtəlifliyi haqqında məlumatlılığın yüksəldilməsini, müxtəlif mədəni, yaradıcılıq, maarifləndirici, əyləncəli, idman tədbirlərinin keçirilməsini, etnik azlıqların maddi və qeyri-maddi mədəni dəyərlərinin qorunması və inkişafına dəstəyin göstərilməsini əhatə edir. Strategiya intelkultural maarifləndirici fəaliyyətin təşviqini nəzarətə alır, bu işə etnik azlıq nümayəndələrinə gürcü mədəniyyətinin daha yaxşı tanınmasını, həmçinin, müxtəlif etnosların mədəniyyətlərinin gürcü cəmiyyəti, xüsusilə gənclər tərəfindən daha yaxşı tanınmasını, eləcə də birgə mədəni-maarif və etnoslar üçün xarakterik ənənəvi idman fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Mədəniyyətlərarası dialoq çərçivəsində vəzifələr elə müəyyənləşdirilib ki, çoxtərəfli yanaşmalar vasitəsilə müxtəlif etnik qruplar arasında pozitiv ünsiyyətin dərinləşməsinə və hələ də mövcud maneələrin aradan qaldırılmasına kömək etsin. Etnomədəniyyətlərin mübadiləsi və kəsişməsi fərqli mədəniyyətləri birləşdirən bir körpü yaradacaqdır. Dövlət mədəniyyətlərarası dialoqun və multietnik əməkdaşlığın gücləndirilməsi üçün səy göstərir.

Etnik azlıqların mədəni ənənələrinin təşviqi yalnız onların müdafiəsi ilə məhdudlaşmır, həmçinin onun inkişafına və müasir mədəni nailiyyətlərə yaxınlaşmasına yönəldir. Birgə idman və mədəni fəaliyyətlərin mütəmadi surətdə keçirilməsi müxtəlif etnik qrupların və çoxluq nümayəndələrinin yaxınlaşmasına, dəyərlərin, bilik və təcrübənin bölüşməsinə, müxtəlif etnoslar üçün xarakterik adət-ənənələrin tanıtılmasına, özünüifadənin və tolerantlığın güclənməsinə kömək edəcək, bu isə mədəniyyətlərarası kommunikasiya və inteqrasiyanın güclənməsi və harmonik birgəyaşayış ilə nəticələnməkdir.

Mədəni irsin qorunması və populyarlaşdırılması məqsədilə, etnik azlıqların maddi və qeyri-maddi mədəni irsinin siyahıya alınması və inventarlaşması, mədəni irsin daşınmaz abidələrinin bərpası və qorunması, eləcə də, teatrların, muzeylərin, kitabxanaların fəaliyyətinin və müxtəlif mədəni tədbirlərin dəstəklənməsi prosesi intensiv rejimdə davam etdirilir.

Etnik qruplar arasında dialoqun və həmrəyliyin möhkəmləndirilməsi məqsədilə, ümumi **mədəni və idman mühitinin təşkilinə, müvafiq infrastrukturun inkişaf etdirilməsinə** kömək göstəriləcəkdir.

Mədəni identikliyin qorunması və inkişaf etdirilməsi vəzifəsi ədəbiyyatın, folklorun, musiqinin populyarlaşdırılmasını, erməni, Azərbaycan və rus teatrlarının və muzeylərinin, mədəni tədbirlərin, o cümlədən sərgilərin və nəşrlərin maliyyələşdirilməsi kimi tədbirləri əhatə edir. Həmin məqsədə çatmaq üçün etnik azlıq nümayəndələrinin sıx məskunlaşdığı regionlarda idman və mədəni infrastrukturun inkişaf etdirilməsi, kitabxanaların, klubların, idman məkanlarının və mədəniyyət evlərinin /mərkəzlərinin/ fəaliyyəti və inkişafının dəstəklənməsi, multikultural və interkultural aktivlikləri, incəsənət və idman tədbirlərinin təşkili, etnik folklorun, adət və ənənələrin populyarlaşdırılması olduqca əhəmiyyətlidir.

Məqsəd 9. Mədəni müxtəlifliyin və mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi

Vəzifə 9.1. Etnik azlıqların mədəni irsinin qorunub saxlanması və populyarlaşdırılması;

Vəzifə 9.2. Mədəni müxtəliflik haqqında məlumatlılığın yüksəldilməsi və mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi (multikultural və interkultural fəallıqlar, incəsənət və idman tədbirləri, etnik folklor, adət və ənənələrin populyarlaşdırılması)

Vəzifə 9.3. Kütləvi interkultural idmanın və multikulturalizmin dəstəklənməsi və müvafiq məkan və infrastrukturların inkişaf etdirilməsi.

VI. STRATEGİYANIN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ, MONİTORİNQ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

6.1. Strategiya və Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsi

2021-2030-cu illərin Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyasının effektiv yerinə yetirilməsi məqsədilə Hökumət Komissiyası yaradılmışdır. Komissiyanın məqsədi bərabərlik və

inteqrasiya istiqamətində dövlət qurumlarının fəaliyyətini koordinasiya etməkdən ibarətdir. Hökumət Komissiyası mütəmadi surətdə ildə iki dəfə toplanır.

Eyni zamanda, zərurətdən irəli gələrək işgüzar iclasların, görüşlərin və konsultasiyaların keçirilməsi də nəzərdə tutulub. Hökumət Komissiyası məsələlərin aktuallığına bağlı tematik işçi qrupların görüşlərini təşkil edir. Görüşlərdə həm dövlət qurumları, həm də vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri və mövzu ilə əlaqədar şəxslər iştirak edirlər.

Hökumət Komissiyasının tərkibinə daxildir: Gürcüstanın Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi üzrə Dövlət naziri (Komissiyanın sədri) və Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi üzrə Gürcüstanın Dövlət nazirinin müavini (Komissiya sədrinin müavini), Baş nazirin insan hüquqları və gender məsələləri üzrə müşaviri (Komissiyanın üzvü), Gürcüstanın İşğal Olunmuş Ərazilərdən Məcburi Köçkünlər, Əmək, Səhiyyə və Sosial Məsələlər nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstanın Təhsil və Elm nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Mədəniyyət, İdman və Gənclərlə İş nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstanın Regional İnkişaf və İnfrastruktur nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstan Ədliyyə nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstanın Daxili İşlər nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstan Xarici İşlər nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstanın Ətraf Mühitin Qorunması və Kənd Təsərrüfatı nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstanın İqtisadiyyat və Dayanıqlı İnkişaf nazirinin müavini (Komissiya üzvü), Gürcüstan Müdafiə nazirinin müavini (Komissiya üzvü), fəaliyyət sahəsi Adigeni, Aspindza, Axaltsixe, Axalkalaki, Borjomi və Ninotsminda bələdiyyələrinin inzibati sərhədlərini əhatə edən Dövlət Qəyyumu (Komissiya üzvü), fəaliyyət sahəsinə Bolnisi, Qardabani, Dmanisi, Tetritsxaro, Marneuli, Zalqa bələdiyyələrinin və Rustavi bələdiyyəsinin inzibati sərhədlərinin daxil olduğu Dövlət Qəyyumu (Komissiya üzvü), fəaliyyət sahəsinə Axmeta, Qurcaani, Dedoplistxaro, Telavi, Laqodexi, Saqareco, Siqnaği və Kvareli bələdiyyələrinin inzibati sərhədlərinin daxil olduğu Dövlət Qəyyumu (Komissiya üzvü).

Vətəndaş Bərabərliyi və İnteqrasiya üzrə Dövlət Strategiyası və Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsinin koordinasiyası məqsədindən irəli gələrək, Hökumət Komissiyasının aşağıdakı səlahiyyətləri vardır: a) Dövlət İdarələrindən və təşkilatlarından Komissiyanın fəaliyyəti üçün zəruri informasiyanı tələb etmək və almaq; b) Komissiya iclasında (səs vermək hüququ ilə) dövlət qurumlarının və ayrıca təşkilatların nümayəndələrini Komissiya iclaslarına dəvət etmək; c) Komissiyanın səlahiyyətlərinə daxil olan məsələlərin öyrənilməsi və müvafiq tövsiyələrin hazırlanması məqsədilə, müvafiq dövlət qurumlarının, təşkilatların və müstəqil ekspertlərin iştirakı ilə işçi qruplar və məşvərət-tematik qruplar yaratmaq; ç) Komissiyanın tərkibinə dəyişikliklərin edilməsi haqqında təklif hazırlamaq.

İllik fəaliyyət planları Strategiyanın yerinə yetirilməsinin başlıca alətidir, hansını ki, sahələr üzrə icraçı qurumlar işləyib hazırlayırlar. Strategiya dövlət büdcəsinin maliyyələşdirilməsi, eləcə də, beynəlxalq donor təşkilatlarının və tərəfdaş ölkələrin maliyyə dəstəyi ilə həyata keçiriləcək. İcraçı qurumların mövcud mənbələrinin strategiyaya uyğunluğunu təmin etmək üçün strategiyanın məqsəd və vəzifələri

ümumi şəkildə müəyyənləşdirilmişdir və qoşulmuş tərəflərə onları illik fəaliyyət planı çərçivəsində bölüşdürmək və (mövcud dövlət resurslarının və donorların göstərə biləcəyi yardımlar həcmində) həyata keçirmək imkanını verir. Hökumət Komissiyasının üzvü olan qurumun təşəbbüsü ilə qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun strategiyaya dəyişikliklərin edilməsi mümkündür.

Strategiyanı həyata keçirən idarənin (qurumun) yenidən təşkili, ləğvi və ya başqa idarə ilə (qurumla) birləşməsi və ya qurumlara parçalanması təqdirdə, strategiyanın müvafiq vəzifələrinin icrasını onun varisi idarə (qurum) təmin edir.

6.2. Strategiya və Fəaliyyət Planının monitorinqi və qiymətləndirilməsi

Strategiyanın və Fəaliyyət Planının tətbiqinin gedişatı, effektivliyi haqqında informasiya almaq, zəruri müdaxilələri vaxtında həyata keçirmək və qiymətləndirmək məqsədilə **strategiyanın monitorinqi və qiymətləndirilməsi prosesi** icra olunur. Prosesin əsas məqsədi vəzifələrin nəticələri haqqında əldə edilmiş irəliləyiş və Fəaliyyət Planı ilə müəyyənləşdirilmiş fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı müntəzəm olaraq informasiya toplamaqdan ibarətdir.

Monitorinq sistemi elə planlaşdırılıb ki, cavabdeh qurumlar tərəfindən fəaliyyətlərin implementasiya prosesinin yüksək səviyyədə hesabatlılığı və effektivliyi təmin edilsin. Strategiyanın məntiqi çərçivəsinin bir hissəsində hər bir strateji məqsəd və vəzifənin qiymətləndirilməsi üçün təsir və nəticə indikatorları təqdim olunmuşdur, hansılar ki, obyektiv yoxlanılan mənbələrə əsaslanır. Monitorinq prosesində əldə edilmiş məlumatlar fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi və vəzifələrin nəticə indikatorları ilə birlikdə işlənəcək və əks etdiriləcəkdir.

Monitorinq prosesi dövlət qurumlarından alınan məlumatları, eləcə də Xalq Müdafiəçisi yanında Milli Azlıqlar Şurasının və vətəndaş cəmiyyətinin digər aktyorları tərəfindən Strategiya / Fəaliyyət Planının icrası üçün hazırlanmış monitorinq nəticələrini, araşdırmaları və tövsiyələrin təhlilini nəzərdə tutur. Fəaliyyət Planının implementasiyası ilə paralel aparılacaq monitorinq prosesinin koordinasiyasını Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi üzrə Gürcüstanın Dövlət Naziri Aparatı həyata keçirəcəkdir.

Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi üzrə cavabdehlik daşıyan qurum və orqanlar informasiyanın və dəqiq göstəricilərin əldə edilməsini, onların təsnifləşdirilməsini və kateqoriyalara ayrılmasını təmin edirlər ki, bunun əsasında da altı ayda bir dəfə Fəaliyyət Planı ilə müəyyənləşdirilmiş fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsinə dair status-hesabatlar hazırlanır.

Dövlət Naziri Aparatının koordinasiyası ilə cavabdeh qurumların status-hesabatlarının cəmləşdirilməsi hesabına iki sənəd hazırlanacaqdır: vəzifə və nəticə indikatorlarına nəzərən proqres-hesabat və Fəaliyyət Planının illik hesabatı, hansı ki, Hökumət Komitəsinə müzakirə üçün təqdim ediləcək, Dövlət Naziri Aparatının veb-səhifəsində www.smr.gov.ge ictimailəşdiriləcəkdir. Hesabatlar nail olmuş irəliləyiş haqqında məlumat vermək məqsədilə Xalq Müdafiəçisi yanında Milli Azlıqlar Şurasına və digər əlaqədar

şəxslərə təqdim ediləcəkdir. Monitoring üzrə illik hesabat konkret qurumların fəaliyyətinin səmərəliliyi və effektivliyi, əsas problemlər barəsində məlumatlılıq və prosesə qoşulmaq zərurəti haqqında informasiya əldə etmək üçün vacib alətdir.

Strategiyanın qiymətləndirilməsi məqsədlər və təsir indikatorları səviyyəsində həyata keçiriləcəkdir. Çünki strategiya 10 il müddətinə hesablanmışdır. Strategiyanın iki aralıq hesabatı planlaşdırılıb, hansılar ki, 2024-cü və 2027-ci illərdə həyata keçiriləcəkdir. Yekun qiymətləndirmənin isə strategiyanın yerinə yetirilməsi dövrünün sonunda 2030-cu ildə keçirilməsi planlaşdırıldı. Qiymətləndirmələr xarici qiymətləndirmə şəklində, müstəqil ekspertlər və ekspert və tədqiqat təşkilatları tərəfindən, eləcə də, yerli qeyri-hökumət, beynəlxalq təşkilatların, ekspertlərin və etnik azlıq nümayəndələrinin fəal iştirakı ilə həyata keçiriləcəkdir.

Hökumət Komissiyası strategiyanın aralıq qiymətləndirmələrin hansı prioritet və məqsədlərə nəzərən həyata keçirilməsi ilə bağlı qərar qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir. Komissiya monitoringin illik hesabatının müzakirəsi əsasında, çağırışların istiqamətindən və ya yüksək ictimai maraqdan asılı olaraq qərar qəbul edəcəkdir.

Hər bir aralıq qiymətləndirmə zamanı nailiyyətlər dinamikasının öyrənilməsi ilə birlikdə dövrdə dəyişmiş mühitlərin və kontekstin nəzərə alınması ilə vəzifələrin və baxış aktuallığının qiymətləndirilməsi də olduqca əhəmiyyətlidir. Aralıq və yekun qiymətləndirmələr zamanı məqsəd və vəzifələrə uyğun meyarlar işlənilib hazırlanacaq və tətbiq olunacaqdır. Hesabatların hazırlanmasında vaxtındalıq, fokuslanma, uyğunluq, oxucu yönümlülük prinsiplərinə riayət olunacaqdır. Strategiyanın yerinə yetirilməsinə dair nəticələr və təsir barəsində informasiya bütün əlaqədar şəxslər, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları, beynəlxalq təşkilatlar, elmi dairələrin, özəl sektorun nümayəndələri və sahə ekspertləri üçün əlçatan olacaqdır.

Strategiya və Fəaliyyət Planı ilə müəyyənləşdirilmiş vəzifə və fəaliyyətlər çərçivəsində əldə edilmiş nəticələrin qarşılıqlı təsirinin müqayisəli analizi monitoringin illik və aralıq qiymətləndirmə nəticələrindən əldə edilmiş informasiyaya əsaslanacaqdır, bu isə bizə strategiyanın implementasiya dinamikasını görməyə, mövcud çağırışları müəyyənləşdirməyə imkan verəcəkdir. Siyasətin inkişaf etdirilməsi, onun effektiv həyata keçirilməsi və mövcud yanaşmalara dəyişikliklər etmək məqsədilə, Dövlət Naziri Aparatı tərəfindən strategiyanın implementasiyası prosesinə qoşulmuş cavabdeh qurumlara yeni qərarların qəbulu edilməsi üçün müvafiq tövsiyələr hazırlanacaq.

Strategiyanın yekun qiymətləndirilməsində məqsəd əldə olunan nəticələri ölçmək, ictimaiyyət qarşısında hesabatlılığı təmin etmək və növbəti illər üçün strategiyanın hazırlanmasına zəmin yaratmaqdan ibarətdir.

www.smr.gov.ge. Strategiyanın Fəaliyyət Planının yerinə yetirilməsi və monitoringi üzrə illik hesabatların nəzərə alınması ilə, Dövlət Naziri Aparatı tərəfindən Strategiyanın yerinə yetirilməsinə dair

aralıq və yekun qiymətləndirmə sənədləri hazırlanacaqdır. Sənədlər Dövlət Naziri Aparatının rəsmi veb-səhifəsində www.smr.gov.ge əlçatan olacaqdır.

6.3. Monitoring və qiymətləndirmə təqvimi

Monitoring və qiymətləndirmə forması	Hesabatların vaxtı və dövriliyi	Qiymətləndirmə Məlumatların Toplanması həyata keçirən Hökumət Komissiyası	Cavabdeh qurum
İllik hesabat	2022-ci ilin I rübü 2023-cü ilin I rübü 2024-cü ilin I rübü 2025-ci ilin I rübü 2026-cı ilin I rübü 2027-ci ilin I rübü 2028-ci ilin I rübü 2029-cu ilin I rübü 2030-cu ilin I rübü	Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatı	Hökumət Komissiyası
Aralıq qiymətləndirmə	2024-cü ilin I rübü 2027-ci ilin I rübü	Müstəqil ekspertlər	Hökumət Komissiyası

Yekun qiymətləndirmə	2031-ci ilin I rübü	Müstəqil ekspertlər	Hökumət Komissiyası

6.4. Strategiyanın yerinə yetirilməsi risk-faktorları

Aşağıdakılar strategiyanın yerinə yetirilməsini ləngidən **risk-faktorlar** kimi müzakirə oluna bilər: Ölkənin maliyyə-iqtisadi vəziyyətinə mənfi təsir göstərən beynəlxalq və regional siyasi və iqtisadi qeyri-sabitlik və digər fors-major vəziyyət. Lakin yaxın keçmiş onu göstərir ki, ölkədə və ya onun hüdudlarından kənar baş verən mənfi hadisələr və ya proseslər vətəndaş bərabərliyi və inteqrasiyası istiqamətində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə mane olmamış və ya ciddi bir təhlükə yaratmamışdır.

COVID-19 pandemiyasının yaratdığı ciddi epidemioloji vəziyyət və virusun yayılmasının qarşısını almaq üçün tətbiq olunan məhdudiyyətlər, eləcə də pandemiyanın mənfi iqtisadi və sosial nəticələri xüsusi və konkret olaraq vurğulana biləcək eyni cür əhəmiyyətli bir risk faktorunu təşkil edir.

Proqnozlaşdırılmış risklərin təhlili əsasında Fəaliyyət planında həm baza fəaliyyətləri, həm də pandemiya şəraitində iqtisadi inkişafa dair pessimist ssenariyə cavab olaraq, əhalinin məlumatlandırılması və sosial-iqtisadi dəstək fəaliyyətləri də müzakirə edilmişdir. Müvafiq olaraq, bu fəaliyyət planı əsasında dövlət büdcəsi layihəsi hazırlanacaq və planlaşdırılan tədbirlər təxirə salınmadan həyata keçiriləcəkdir.

Risqlərin azaldılması və səmərəli idarə olunması məqsədilə dövrü olaraq analitik imkanların inkişaf etdirilməsi baxımdan strategiyanın həyata keçirilməsi və yerinə yetirilməsinin təhlilinə cəlb edilmiş qurumların (idarələrin) ixtisasının artırılması tədbirləri keçiriləcəkdir.